

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE**

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Sākumizglītības skolotājs

**LAURA MUCENIECE - MEDNE**

**Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu stāstītprasmes attīstīšana  
rotālnodarībās**

**Bakalaura darbs**

**Darba vadītājs**

Lektore

Mg. paed.

Ilze Vilka

---

Akadēmiskais

---

Zinātniskais /

---

Vārds, uzvārds

---

Paraksts

amats

akadēmiskais grāds

JĒKABPILS 2023

## Anotācija

Bakalaura darba tēma: Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu stāstītprasmes attīstīšana rotaļnodarbībās.

Bakalaura darba autore: Laura Muceniece – Medne.

Bakalaura darba mērķis: teorētiski pētīt un praktiski pārbaudīt pirmsskolas vecākā vecuma bērnu stāstītprasmes attīstības dinamiku rotaļnodarbībā.

Bakalaura darbs sastāv no 2 daļām – teorētiskās daļas un empīriskās daļas.

Pirmajā daļā apkopota un analizēta zinātniskā un pedagoģiskā literatūra par vecākā vecumposma bērnu vispārējo attīstību, stāstītprasmes raksturojumu, priekšnosacījumiem un stāstītprasmes sekmēšanas nosacījumiem, kā arī rotaļnodarbības raksturojums un sasniegamo rezultātu analīze.

Otrajā daļā tiek veikts pētījums, kura sākumā tiek veikts pirmsskolas vecākā vecumposma bērnu stāstītprasmes novērtējums. Pētījuma laikā bērniem tiek piedāvātas aptaujas rezultātā atlasītas metodes stāstītprasmes attīstīšanai. Pētījuma noslēgumā tiek veikta atkārtota bērnu stāstītprasmes novērtēšana, kurā tiek konstatēts, ka bērnu stāstītprasme kopumā ir uzlabojusies.

Bakalaura darba apjoms: 40 lapaspuses, kurās ietilpst 8 tabulas un 9 attēli, 1 pielikums.

Atslēgas vārdi: stāstītprasme, pirmsskolas vecākais vecumposms, metodes stāstītprasmes attīstīšanai.

## Annotation

The topic of the Bachelor's thesis: Development of Narrative Skills in Senior Age Group of Preschool Children during Play-Based Learning.

The author of the Bachelor's thesis: Laura Muceniece – Medne.

The aim of the Bachelor's thesis is to do theoretical research and practically test the dynamics of the narrative skills development in the senior age group of preschool children during play-based learning.

The Bachelor's thesis consists of two parts- the theoretical part and the empirical research.

**The first part** analyzes and summarizes scientific and pedagogical literature on overall development of the senior age group of preschool children. It also includes a description of narrative skills, the preconditions necessary to facilitate these skills, as well as the description of play-based learning along with the analysis of the attainable outcomes.

**The second part** examines the assessment of narrative skills in the senior age group of preschool children. During the research the children were offered selected methods based on the survey results in order to enhance their narrative skills. In the final part of the research, a repeated evaluation of the narrative skills of preschool children was conducted leading to the conclusion that got better.

The amount of the Bachelor's thesis: 40 pages two parts containing 8 tables and 9 images, and 2 pages appendixes.

Key words: narrative skills, senior age group of pre-school children, methods used to develop narrative skills.

## Saturs

Ievads.....	5
1. Teorētisko nostādņu analīze pētījuma kontekstā.....	7
1.1 Pirmsskolas 3. vecumposma bērnu raksturojums veselumā.....	7
1.2 Stāstītprasmes raksturojums, priekšnosacījumi un tās sekmēšanas nosacījumi .....	10
1.3. Rotaļnodarbību raksturojums un tās organizēšanas formas.....	15
2. Empīriskā pētījuma par stāstītprasmes attīstību skaidrojums.....	19
2.1. Empīriskā pētījuma metodoloģija un bāzes izvēles pamatojums .....	19
2.2. Empīriskā pētījuma norise .....	25
2.3. Empīriskā pētījuma rezultātu analīze .....	31
Secinājumi.....	39
Ieteikumi pedagogiem pirmsskolas vecākā vecumposma bērnu stāstītprasmes attīstīšanai rotaļnodarbību laikā.....	40
Literatūras un avotu saraksts .....	39
Pielikumi.....	41

## Ievads

Valodas primārais uzdevums ir saziņas nodrošinājums. Jau kopš dzimšanas cilvēks cenšas komunicēt ar apkārtējo vidi “savā valodā”. Bērnā augot un attīstoties, pakāpeniski attīstās arī viņa valoda, runātprasme, stāstītprasme. Zīdaiņi ar raudāšanu signalizē vecākiem, ka viņam kaut kas traucē, jūtas slikti, ir nepieciešama uzmanība, tāpat, ja vēlas kontaktēties ar tuvākajiem, vai tikt samīļotam. Savukārt, atdarinot dzirdētās skaļas, zīdains izrunā pirmās zilbes. No zilbēm bērns veido vārdus ar noteiktu nozīmi un, attīstoties bērna runātprasmei, viņš no vārdiem veido teikumus (Lorenta, Rīders, 2010).

Darba autores pedagoģiskā pieredze liecina, ka aktuāla problēma ir bērnu stāstītprasmes attīstība. Neraugoties uz to, ka pirmsskolas bērni 5 – 6 gadi vecumā labprāt stāsta par savu piedzīvoto un novēroto, viņiem ir mazs vārdu krājums, kas apgrūtina bērnam izteikt pilnvērtīgi savas domas. Pirmsskolas skolotāja galvenais uzdevums ir bērna attīstība veselumā, pastiprināti uzmanību pievēršot runas attīstībai, jo mūsdienu tehnoloģiju straujās attīstības rezultātā bērnu stāstītprasme ir pasliktinājusies. Nepietiekamais vārdu krājums arī ierobežo bērna spējas veidot loģisku, secīgu stāstījumu, kurā bērns izsaka notikuma galveno domu. Pirmsskolas skolotājam ne tikai vajadzētu strādāt ar bērna vārdu krājuma papildināšanu, bet arī mērķtiecīgi organizēt dialogrunas un stāstītprasmes apguvi, lai dodoties uz skolu, bērns būtu spējīgs veidot īsu, bet secīgu, loģisku, stāstījumu.

Ņemot vērā pirmsskolas izglītības vadlīnijas un pirmsskolas izglītības mācību programmu, pirmsskolā bērnu galvenā darbība ir rotaļa un mācību process norisinās visas dienas garumā rotaļnodarbībās (Namsone & Oliņa, b.g.). Stāstītprasmes apguvi vecākajā pirmsskolas vecumā var sekmēt mērķtiecīgi integrējot stāstītprasmes uzdevumus arī citās mācību jomu nodarbībās. Tādējādi tiks ņemtas vērā gan bērnu vecumposma attīstības likumības, gan iegūtas nepieciešamās prasmes stāstījuma veidošanā.

Izvērtējot bērnu stāstītprasmes jautājuma aktualitāti, tika pieņemts lēmums veikt bakalaura darbu par tēmu “Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu stāstītprasmes attīstīšanas rotaļnodarbībās”.

**Pētījuma objekts** – rotaļnodarbība pirmsskolā stāstītprasmes sekmēšanai

**Pētījuma priekšmets** – pirmsskolas 3. vecumposma bērnu stāstītprasmes attīstība.

**Pētījuma mērķis** – teorētiski pētīt un praktiski pārbaudīt pirmsskolas vecākā vecuma bērnu stāstītprasmes attīstības dinamiku rotaļnodarbībā.

**Pētījuma hipotēze:** pirmsskolas vecākā vecuma bērnu stāstītprasme tiks sekmēta, ja:

- tiks ievērota bērna iepriekšējā dzīves pieredze un bērna individuālās attīstības likumības,
- tiks atlasīti atbilstoši metodiskie materiāli mācību satura apguvei rotaļnodarbībās.

**Pētījuma uzdevumi:**

1. Analizēt teorētiskās nostādnes par pirmsskolas vecākā vecuma bērna attīstību.
2. Raksturot stāstītprasmi pirmsskolas vecākā vecuma bērniem.
3. Organizēt empīrisko pētījumu.
4. Analizēt iegūtos rezultātus.

**Pētījuma metodes:**

Teorētiskā: Teorētiskās literatūras analīze un apkopojums.

Empīriskās:

- Pedagoģiskā novērošana.
- Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.
- Iegūto datu matemātiskā apstrāde un analīze

**Pētījuma bāze** – “X” pirmsskolas izglītības iestādes piecpadsmit 5 – 6 gadus veci bērni.

# 1. Teorētisko nostādņu analīze pētījuma kontekstā

## 1.1. Pirmsskolas 3. vecumposma bērnu raksturojums veselumā

Cilvēka attīstība notiek nepārtraukti visas dzīves garumā. Katrs attīstības posms katram cilvēkam var būt atšķirīgs tā iemesla dēļ, ka cilvēka attīstību iedala hronoloģiskajā vecumā un psiholoģiskajā vecumā (Kalvāns, 2018). Hronoloģisko vecumu nosaka pēc dzimšanas datiem, bet psiholoģisko vecuma noteikšana ir daudz komplicētāka un sarežģītāka. Zinātnieki ir izveidojuši cilvēka dzīves dalījumu vecumposmos, lai būtu vieglāk pētīt un aprakstīt indivīda attīstību, lai gan arī tas mēdz atšķirties atkarībā no pieejas. Mūsdienās attīstības psiholoģijā biežāk sastopamais attīstības posmu iedalījums ir šāds:

1. Prenatālais posms – no apaugļošanās brīža līdz piedzimšanai,
2. Zīdaiņa vecums – pirmais dzīves gads
3. Mazbērņa vecums – otrais, trešais dzīves gads
4. agrīnās bērnības posms jeb pirmsskolas vecums – no 3 līdz 6/7 gadi
5. vidējais bērnības posms jeb sākumskolas vecums – no 6/7 līdz 11/12 gadiem
6. pusaudža un jaunieša posms – no 11/12 līdz 18/19 gadiem
7. agrīnais pieauguša vecums – no 20 līdz 40 gadi
8. vidējais pieauguša vecums – no 40 līdz 60 gadi
9. seniora vecums – virs 65 gadi (Sebre & Miltuze, 2022).

Liela uzmanība tiek veltīta vecuma posmiem no dzimšanas līdz sākumskolas vecumposmam, jo šajā periodā veidojas personības pamati un notiek būtiskas izmaiņas psihē (Kalvāns, 2018.). Piemēram, J.A. Komenskis ir uzsvēris tieši agrīnās bērnības vecumposma nozīmīgumu. Bērnu šajā vecumposmā viņš salīdzina ar mīkstu vasku, ko ir viegli veidot. Šis laiks ir nozīmīgs tikumu, iemaņu un prasmju apguvei (Grundulis et. al, 1632/1992). Arī Ē. Kalvāns, atsaucoties uz Previnu, uzsver, ka to, ko cilvēks būs apguvis šajā laikā, viņš lietos visas dzīves laikā un atradināt no nevēlamas rīcības cilvēku būs grūti, ja ne pat neiespējami (Kalvāns, 2018).

Pēc šī var secināt, ka tieši pirmsskolas vecums ir ļoti būtisks periods bērna attīstībā un pirmsskolas pedagogiem jāizturas īpaši atbildīgi pret savu darbu, lai bērns šajā attīstības posmā apgūtu vislabākos tikumus, ieradumus un prasmes.

Ir trīs svarīgākās cilvēka attīstības jomas, kam psihologi pievērš uzmanību. Tās ir fiziskā attīstība, kognitīvā attīstība un sociāli emocionālā attīstība.

Pirmsskolas mācību programmā ir trīs mācību posmi. Turpmāk tiks raksturots tieši vecākā pirmsskolas posma jeb 3. vecumposma bērnu attīstība. Trešais vecumposms atbilst no

5 līdz 6 gadu vecumam. Šis posms ir ļoti svarīgs bērna kognitīvās un intelektuālās jomas attīstībā. S. Sebre un A. Miltuze norāda, ka Ž. Piažē savās izstrādātajās kognitīvās attīstības stadijās šo vecumposmu iedala pirmsoperacionālajā stadijā, kad bērna valoda strauji attīstās un viņš sāk lietot simbolus, lai apzīmētu to, ar ko sastopas apkārtējā vidē (Sebre & Miltuze, 2022). Būtiski ir nodrošināt bērnam drošu vidi, kur aktīvi kustēties, eksperimentēt, atklāt, darboties, jo pilnīga izpratne bērniem rodas tikai par to, ko paši ir izpētījuši.

### **Fiziskā attīstība.**

Bērni šajā vecumā attīstās strauji un daudzpusīgi, viņi ir aktīvi. Viņu vadošā nodarbe šajā vecumposmā ir rotaļa, tāpēc fizioterapeiti iesaka šajā vecumā bērnus iesaistīt sporta pulciņos, mērķtiecīgi organizēt dažādas kustību rotaļas, lai tiktu nodrošināta bērnam nepieciešamā mijiedarbība ar apkārtējo vidi un apmierināta dabiskā vajadzība pēc aktivitātēm, bet tajā pat laikā tiktu samazināts traumu gūšanas risks (Krasnova, 2006)<sup>1</sup>.

Fiziskās attīstības kontekstā tiek izdalītas lielā un sīkā motorika. S. Sebre un A. Miltuze atsaucoties uz S. Landy (2009.), raksta, ja bērns ir vesels un nav attīstības kavēkļu, 5 – 6 gadu vecumā viņam ir attīstīta praktiski visas lielās motorikas iemaņas, taču tā turpina pilnveidoties līdz sākumskolas vecuma posmam (Sebre, & Miltuze 2022.). Viņi pārliecinoši skrien, lec, met kūleņus. Bērni spēj nostāvēt uz vienas kājas līdz pat 10 minūtēm (Zommere & Ābelniece, 2018). Ir ļoti svarīgi, lai šajā vecuma posmā bērnam būtu nodrošināta iespēja aktīvi fiziski darboties. Tas veicina lielās motorikas attīstību un nostiprināšanos. Šis ir laiks, kad bērns apgūst sarežģītāku ķermeņa koordināciju. Viņš iemācas peldēt, sasiet kurpju šņores, braukt ar velosipēdu.

Piecu līdz sešu gadu vecumā bērns brīvi pārvalda arī sīko motoriku. Rakstāmpiederumus bērns tur ar īkšķi un rādītājpirkstu, kas liecina par rokas gatavību apgūt rakstīšanas prasmes. Tāpat bērns prasmīgi saloka un griež papīru. Vairums bērnu pirmsskolas perioda beigās var prasmīgi veikt visas darbības, kur ir nepieciešams pielietot sīko motoriku (Sebre & Miltuze, 2022). Zinātnieki ir pierādījuši, ka arī sīko motoriku ir būtiski turpināt vingrināt un attīstīt, jo tā ir ciešā sasaistē ar bērna runas un domāšanas attīstību. Sīkās motorikas kustības stimulē dažādus apvidus smadzenēs, kā rezultātā tiek attīstīti kognitīvie procesi, uzlabota spēja koncentrēties, veicināta runas attīstība (Šternfelde, 2017). Būtiska nozīme sīkās motorikas attīstībai tiek pievērsta visos pirmsskolas vecuma posmos, izmantojot gan sensoros mācību materiālus, gan demonstrējot un apgūstot dažādas rotaļas ar pirkstiem. Darba autores ieskatā tikpat būtisku nozīmi sīkās motorikas attīstībā un vingrināšanā būtu jāpievērš arī turpmākajā, skolas vecuma posmā.

---

<sup>1</sup> Krasnova, A. (2006) *Bērna fiziskā attīstība*. Pieejams: [https://medicine.lv/raksti/berna-fiziska-attistiba\\_99519](https://medicine.lv/raksti/berna-fiziska-attistiba_99519)

### **Kognitīvā attīstība.**

Pirmsskolas vecumposma beigās bērnam valoda kļūst par domāšanas un saskarsmes līdzekli, kā arī viņam rodas vēlme valodu izpētīt, apgūstot prasmi lasīt un rakstīt. Šajā vecumposmā bērns domā un izsakās tēlaini. Viņš spēj pastāstīt par attēlā redzamo un atstāstīt dzirdēto vai lasīto tekstu. Piecu līdz sešu gadu vecumā bērnam strauji pieaug vārdu krājums. Vecumposma beigās tas ir ap 2500 – 3000 vārdiem. Svarīga loma bērna vārdu krājuma paplašināšanā un stāstīprasmes attīstīšanā ir viņa saskarsmei ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Komunicējot ar vienaudžiem, veidojas dialogiskā runa, jo bērniem ir jāspēj savstarpēji vienoties par rotaļas veidu, norisi, spēles noteikumiem. Tomēr šajā vecumposmā bērns vēl pielieto monologrunu, kuras laikā bērns konstatē problēmu un meklē tās risinājumu (Kalvāns, 2018). Darba autore ir novērojusi līdzīgu situāciju savā pedagoģiskajā praksē ar 6 gadus vecu zēnu, kad viņš konstatēja, ka ir pazudis koka autotrases viens posms, bet to varētu aizstāt ar ceļa attēlu, kas uzprintēts un paklāja: “O, kur ir palicis līkums? Nekas! Nolikšu trasi te un braukšu tālāk pa paklāju!”

Bērni pirmsskolas vecākajā vecumposmā veido sarežģītākas konstrukcijas teikumus, runā lietojot virsteikumus un palīgteikumus (Grīnvalde, 2010).

Vairākos literatūras un pētnieciskajos avotos (Kalvāns, Grīnvalde, Pirsko) tiek akcentēta pirmsskolas vecumposma nozīme bērna intelektuālajā attīstībā un emocionālajā nobriešanā, tāpēc ir svarīgi, lai šajā laikā būtu nodrošinātas bērnam atbilstošas intelektuālās nodarbes un garīgā noslodze. Tā tiks sekmēta bērna attīstība. Būtiskas ir arī pieaugušā rūpes par bērnu. Bērna uzmanība un atmiņa kļūst noturīgāka, viņš spēj sistemātiski mācīties.

Ē. Kalvāns apgalvo, ka bērniem viegli ir atcerēties pasakas, dzejoļus arī verbālus materiālus, ja tas ir radījis bērnam interesi vai kādu emocionālu reakciju. Pēc šī var secināt, ka bērna atmiņu var attīstīt un trenēt, radot bērnam aizraujošu mācību vidi, izmantojot viņam atpazīstamus, pozitīvu emociju veicinošus, tēlus. Lai bērnam būtu vieglāk paturēt atmiņā informāciju, tai ir jābūt bērnam saprotamai, viegli uztveramai. Apjēgtā atmiņa un mehāniskā atmiņa attīstās paralēli viena otrai. Bērns var precīzi atstāstīt iegaumēto informāciju, tomēr tas neliecina par to, ka bērns šo informāciju ir izpratis un apjēdzis. Lai saprastu vai bērnam gūtā informācija ir saprotama, jāmudina bērnu atstāstīt informāciju saviem vārdiem (Kalvāns, 2018).

5 - 6 gadu vecumā bērns spēj noteikt sakarības starp priekšmetiem un tos grupēt pēc kopīgām pazīmēm.

### **Sociāli emocionālā attīstība.**

Pirmsskolas vecākajā vecumposmā bērns sāk apzināties sevi. Viņš apzinās savu dzimumu, spējas, prot novērtēt sevi un citus. Bērnam ir svarīgi apliecināt sevi, savas spējas, prasmi darboties neatkarīgi. Šajā vecuma posmā turpinās pilnveidoties bērna pašapziņa. To

sekmē apkārtējo attieksme pret bērnu, bērna spēja apzināties sevi, savas īpašības. Tieši pašvērtējumā var vislabāk novērot bērna pašapziņu.

5 – 6 gadus veci bērni vēlas apspriest savas emocijas. Rotaļa ir vadošā nodarbe šajā vecumā un arī caur rotaļām bieži bērns izpauž savu emociju sarežģīto stāvokli. Tā kā šajā vecumposmā bērns izprot noteikumus, konflikta gadījumā bērns vēlas rast taisnīgu risinājumu (Sebre, & Miltuze 2011).

S. Sebre un A. Miltuze norāda, ka mūsdienās viena no vadošajām attīstības psiholoģijas teorijām ir piesaistes teorija, kuras aizsācējs bija angļu psihiatrs un psihoanalītiķis Džons Boulbijs. Tā skaidro indivīda sociāli emocionālo attīstību.

Savā promocijas darbā L. Pirsko (2010) ir analizējusi piesaistes teoriju un tās nozīmīgumu bērnu un vecāku starpā. Gan L. Pirsko (2010), gan S. Sebre un A. Miltuze (2022) savos darbos raksta, ka sākotnējā piesaiste parasti rodas starp māti un zīdaini, kā rezultātā bērņā izveidojas priekšstats par sevi un attiecībām ar sev tuvajiem cilvēkiem. Tas, kāds būs izveidojies šis priekšstats, ietekmēs bērna pašvērtējuma veidošanās procesu, sevis apzināšanu, kā arī tas ietekmēs viņa attiecības, jeb sociālo vidi turpmākās dzīves laikā.

Būtiska loma sociālajā saskarsmē ir bērna spējām kontrolēt savas emocijas, kā arī neatkarībai no pieaugušā. Nevar nepieminēt arī atbilstoši attīstītas fiziskās un intelektuālās spējas. Emociju pašregulācijas spējas attīstās līdz ar vecumu. Bērnam ir vieglāk iemācīties regulēt savas emocijas, ja ir saņēmis pozitīvu audzināšanu un vecāki ir mērķtiecīgi piedalījušies, lai veicinātu bērna emociju pašregulācijas spējas. 5 – 6 gadu vecumā bērns jau prot kontrolēt savas tiešās emocijas un, piemēram, neizrādīt, ja viņam nepatīk saņemtā dāvana. Viņš saprot, ka viena un tā pati situācija var radīt dažādas emocijas, bet neprot tās nosaukt.

Analizējot vairākus avotus par bērna attīstību vecākajā pirmsskolas vecumposmā, var secināt, ka būtiska loma bērna attīstībai ir emocionāli un fiziski droša, bērncentrēta vide. Ņemot vērā, ka bērnam vadošā darbība ir rotaļa, būtiski, lai bērnam būtu iespēja darboties savu spēju līmenī un gūt arī nepieciešamo piepūli turpmākajai attīstībai.

## **1.2 Stāstītprasmes raksturojums, priekšnosacījumi un tās sekmēšanas nosacījumi**

Jēdziens “stāstītprasme” sastāv no diviem vārdiem – stāstīt jeb stāstījums un prasme. *Stāstījums* – brīvs izklāsts, vēstījums runā vai rakstiski par noteiktu tematu, savukārt *prasme* – tāda zināšanu, darbības paņēmieni apguves pakāpe, kas ļauj apgūto izmantot mērķtiecīgā darbībā. Daļu prasmju cilvēks apgūst dabiskā pieredzes procesā (piem., prasmi staigāt), citas – apzināti vingrinoties pats vai speciālista vadībā (piem., datora lietošanas prasmi). Prasme

veidojas daudzpusīgos, atkārtotos vingrinājumos (Blinkena, 2000). No šī darba autore secina, ka stāstītprasme ir cilvēka prasme labi pastāstīt stāstu gan mutiski, gan rakstiski. Prasme attīstās daudzpusīgās un atkārtotās aktivitātēs, kuras var būt gan ikdienišķas, gan plānotas un vadītas.

Stāstītprasme sastāv no monoloģiskās un dialogiskās runas.

Monologruna ir monologa formā veidota runa, kam raksturīga cenšanās plaši izvērst noteiktas tematikas stāstījumu gramatiski noformētās konstrukcijās, ar iestarpinājumiem, sižetiskās līnijas atkāpēm u. tml. (Skujiņa, (red.), 2007, 238).

G. Svence atsaucoties uz D. Markus norāda, ka sagatavošana monoloģiskai runai sākas jau bērna otrajā dzīves gadā, lasot viņam priekšā pasakas un dzejoļus. Četru gadu vecumā bērniem ir pieejami tādi monologa veidi kā apraksts un vēstījums. Sistemātiska saistītās monoloģiskās runas iemaņu attīstīšana bērniem sākas ar piecu gadu vecumu, kad runa izpaužas kā apziņas forma (Svence, 2019).

Dialogruna ir dialoga formā veidota runa, kam raksturīgi īsi izteikumi, vienkāršu nepilna sastāva teikumu dažādība, atkāpes no normatīvām sintaktiskām konstrukcijām, plašs neverbālo līdzekļu lietojums (mīmika, žesti). Dialogā liela loma ir intonācijai (Skujiņa, (red.), 2007, 90).

Dialogs ir viena no saistītās runas formām, kurā atšķirībā no monologa, notiek repliku, izteikumu mijiedarbība starp diviem vai vairākiem cilvēkiem (Vigotskis, 2002). Dialoga veidā bērns izsaka savas domas skaļi un apspriež tās ar citiem. I. Stangaine savā darbā "Pirmsskolas vecuma bērnu dialogrunas sekmēšana rotaļās" (2014), raksturojot dialogrunu, skaidro, ka dialogs ir process, kurā bērns mācās domāt, spriest un sarunāties ar līdzcilvēkiem, kā arī uzklaut citus. Galvenais mērķis, attīstot bērna dialogrunu pirmsskolas vecumā, ir iemācīt viņus izmantot dialogu kā savstarpējo attiecību formu - veidot savstarpēji cieņpilnu sarunu. Ņemot vērā dialogrunas raksturu, I. Stangaine (2014) min divus šī procesa aspektus:

- bērns mācās uztvert dažādas funkcionālās dialoga vienības, reaģēt uz sarunas partnera dialoga noteikumu izpildi (neizpildi);
- mācās izmantot dažādas dialoga replikas, lai pievienotos sarunai vai uzturētu sarunu un ievērotu dialoga noteikumus.

Pieaugušā uzdevums ir palīdzēt bērnam apgūt to pēc iespējas ātrāk. Šo prasmju apgūšana notiek sadarbībā bērns ↔ pieaugušais un bērns ↔ bērns. Sadarbības procesā bērni gūst dialogrunas pieredzi, izrāda komunikatīvu patstāvību, kas ir ļoti svarīga viņu attīstībai, kā arī turpmākajām mācībām skolā (Stangaine, 2014).

Svarīgākais priekšnosacījums stāstītprasmei ir attīstīta runa. Lai bērns varētu veidot stāstījumu, vispirms ir jāiziet cauri dažādām runas attīstības fāzēm. Ja kāda fāze tiek izlaista, tā

jākompensē citā runas attīstības stadijā. Turpmāk tiks apskatītas runas attīstības stadijas līdz vecākajam pirmsskolas vecuma posmam.

### **Runas attīstība no dzimšanas līdz 1,5 gada vecumam.**

Pirmajā dzīves gadā bērni izprot un atšķir vienkāršus skaņu modeļus, kas ir nepieciešami, lai izveidotu pamatu runas attīstībai. Svarīgi jau pirmajos dzīves mēnešos ar bērnu sarunāties, atbildēt uz viņa vēlmi komunicēt (Lorenta, & Rīders 2010).

Heidija M. Feldmane savā darbā norāda, ka ir nepieciešama cilvēciska mijiedarbība starp zīdaini un pieaugušo vai citiem bērniem, lai iemācītos valodu agrīnā vecumā. Cieņpilnas un siltas attiecības, bez augsta stresa līmeņa, ir īpaši svarīgas runas apguvē. Valodas un runas apguvei ir nepieciešama aktīva bērna iesaiste. Komentējot bērna darbību, palīdz attīstīt bērna aktīvu iesaistīšanos un saprati par notiekošo, kas savukārt, veicina runas attīstību (Feldmane, 2019).

Liela nozīme runas attīstībai ir zīšanai pirmajos dzīves mēnešos. Bērns labsajūtā veido burbuļojošas skaņas, dūdo. Ap 6 mēnešu vecumu mazulis sāk sarunāties ar apkārtējiem savā valodā. Parādās noturīgas zilbes un zilbju savienojumi, runas intonācija. Bērns sāk atdarināt, ar pieaugušā palīdzību apgūst jaunas skaņas, zilbes. Ap 9 – 10 mēnešu vecumu parādās pirmie vārdi, ar galvas purināšanu parādā “nē”. 1,5 gadu vecumā bērna runa ir neskaidrs, bet bērna vārda krājumā ir ap desmit vārdiem (ILSTRE, b.g.)<sup>2</sup>.

Pirmo vārdu bērni parasti izsaka ap 1 gada vecuma un viņu vārdu krājuma veidošanās sākotnēji ir lēna – ap 1 – 2 vārdu apguve nedēļā (Feldmane, 2019).

Braudo, Bobilovas un Kazakokovas (2017) rakstā ir teikts, ka bērna pirmie vārdi ir vispārināti. Vienam un tam pašam vārdam vai skaņu kopai var būt dažādas nozīmes. Tas ir jāskatās pēc sarunas konteksta un žestiem vai mīmikas, ko bērns, izsakot vārdu, lieto (Braudo u.c., 2017).

### **Runas attīstība no 1,5 līdz 3 gadu vecumam**

To, ka bērnu runas attīstība vecumā no 1,5 līdz 3 gadiem ir strauja, ir minējuši vairāki autori, piemēram, Miltiņa, Feldmane, Braudo, Bobylova, Kazakova. Šajā vecumā bērni attīsta savas runas prasmes un valodas lietojumu. Viņi sāk izrunāt skaidri vairākus vārdus un veidot teikumus. Ap 1,5 gadu vecumu bērns veido teikumus no diviem vai vairāk vārdiem, izprot norādījumus, piemēram, “dod man bumbu” (Miltiņa, 2005).

Visintensīvāk bērna vārdu krājums papildinās un runa attīstās vecumā no 2 līdz 3 gadu vecumam, kad bērna vārdu krājums ir pieaudzis līdz 50 vārdiem. Šajā periodā bērna vārdu krājums, salīdzinoši ar posmu līdz 18 mēnešiem, veidojas straujāk, ko H. M. Feldmane skaidro

---

<sup>2</sup> ILSTRE <https://www.ilstre.lv/pacientiem/aktualitates/216-runas-attistiba>

ar bioloģiskiem procesiem. 3 gadu vecumā bērns veido gramatiski sarežģītākus teikumus, piemēram, nolieguma teikumus, jautājuma teikumus (Feldmane, 2019).

### **Runas attīstība no 3 līdz 5 gadu vecumam**

Apmēram 3 gadu vecumā bērns runā teikumos, kuros ir 3 – 4 vārdi. Bērna vārdu krājums ir kļuvis lielāks (Elnebija, 1992). Savu domu 3 gadīgs bērns spēj izteikt īsā, bet gramatiski pareizā teikumā. Tā ir būtiskākā atšķirība no divgadīga bērna valodas (Irbe & Lindenberga, 2014).

Līdz ar runas attīstīšanos un vairāku vārdu teikumu veidošanu, bērna runā sāk veidoties arī svarīgi gramatikas elementi – vārdu galotnes. Sākotnēji tās var tikt lietotas nepareizi pagātnes un nākotnes formās, piemēram, nokritu – nokritiju, ēdu – ēdīju, tomēr arī tas liecina par bērna arvien augošajām spējām. Līdz pareizai galotņu izrunai gan tagadnes, gan nākotnes, gan pagātnes formā var paiet vēl vairāki gadi (Geidžs & Berliners, 1999). Dažkārt bērni šajā vecumā var sākt „stostīties”, to saista ar strauji pieaugošo vārdu krājumu. Bērnā, kuram regulāri piedāvā vārda krājuma pilnveidojošas aktivitātes, attīstība ir apmēram 3000-4000 vārdu vecumā no 4 līdz 6 gadiem (Braudo u.c., 2017). I. Elnebija iesaka šajā runas attīstības posmā bērnu likt mierā, neaizrādīt viņam, un ļaut, lai bērns pirms runāšanas izdomā, ko vēlas pateikt. Tas palīdzēs veiksmīgāk tik pāri šai “stostīšanās” fāzei. (Elnebija, 1992).

No 3 gadiem bērna dzirdes spējas palielinās, tāpēc reizēm tiek novērota spēja mainīt savu izrunu. To sauc par fonēmisko uztveri. Vārdu definīcijas šajā laikā kļūst specifiskākas un daudzveidīgākas. 4 gadus veciem bērniem ir pamatzināšanas par vienkāršiem un sarežģītiem teikumiem, tomēr visizplatītākais veids, kā izteikt lietas 4 gadu vecumā, ir vienkārša, izplatīta frāze, piemēram: “Mamma veikalā nopirka augļus un dārzeņus.” Ap 5 gadu vecumu bērni spēj lietot sarežģītākus apgalvojumus, piemēram: "Kad mēs ar mammu iesim uz veikalu, viņa man nopirks sulu un saldumus." (Braudo u.c., 2017).

### **Runas attīstība no 5 līdz 7 gadu vecumam**

Bērns vecumā no 5 līdz 7 gadiem jau ir apguvis pamata valodas prasmes, kā arī vienlaikus pilnveidojušās citas zināšanas un prasmes. Bērna valoda un runa sāks līdzināties pieauguša cilvēka valodai un runai. Tā kļūst brīvāka un radošāka (Lieģeniece, 2003). Darba autore raksturojot kognitīvo attīstību pirmsskolas vecumposma beigās, minēja, ka bērnam valoda kļūst par domāšanas un saskarsmes līdzekli, kā arī viņam rodas vēlme valodu izpētīt, apgūstot prasmi lasīt un rakstīt. Šajā vecumposmā bērns domā un izsakās tēlaini. Viņš spēj pastāstīt par attēlā redzamo un atstāstīt dzirdēto vai lasīto tekstu. Piecu līdz sešu gadu vecumā bērnam strauji pieaug vārdu krājums. Vecumposma beigās tas ir ap 2500 – 3000 vārdiem. Komunicējot ar vienaudžiem un pieaugušajiem, bērna vārdu krājums paplašināšanās. Saksarsmē ar vienaudžiem, veidojas dialogiskā runa, jo bērniem ir jāspsēj savstarpēji vienoties par rotaļas

veidu, norisi, spēles noteikumiem (Kalvāns, 2018). Bērni pirmsskolas vecākajā vecumposmā veido sarežģītākas konstrukcijas teikumus, runā lietojot virsteikumus un palīgteikumus. Samazinās gramatisko kļūdu skaits runā. (Grīnvalde, 2010). S. Dzirko (2020) savā darbā atsaucoties uz R. Kaņepēju, apgalvo, ka teikumu veidošanas principi bērnam ir vienkārši: bērnam ir jāizmanto tik daudz vārdu teikumā, cik viņam ir gadu, piemēram, 5–7 gadu vecumā teikumā būtu jāiekļauj vismaz 5–7 vārdi, kas apraksta gan priekšmetus, dzīvas būtnes, parādības, gan to īpašības, raksturojumu un arī veidus, kā notiek darbības (Dzirko, 2020). Bērnam vajadzētu būt spējīgam radīt loģisku un secīgu stāstījumu par notikumiem un sižetu attēlu. R. Kaņepēja uzsvēra, ka teikumu konstrukcijām jābūt precīzām, ietverot dažādu vārdu veidu lietošanu un gramatisko saskaņošanu (Kaņepēja, 2003).

### **Stāstītprasmes sekmēšanas metodes**

Bērna runa attīstās atdarinot, tāpēc ir svarīgi, lai pieaugušais ar bērnu sarunātos jau no zīdaiņa vecuma un iespēju robežās komentētu notiekošo (Freiberģa, 2007). Bērna aktīvā runa veidojas un paplašinās vārdu krājums, iepazīstoties ar apkārtējo vidi un priekšmetiem tajā, novērojot dabu un uzklusot pieaugušā komentārus par to (Rūķe-Draviņa, 1992).

Lai runu un valodas sistēmu attīstītu daudzpusīgi, tas ir, trenējot un attīstot arī tīšo atmiņu, sensoro uztveri, iztēli, uztveri, dzirdi, uzmanību un radītu iekšējo emocionālo noskaņu, G. Svence iesaka izmantot dažādus līdzekļus un metodes stāstītprasmes sekmēšanai (Svence, 2019)

N. Cīrule (2014) atsaucoties uz I. Freibergas, Dzintares, D., un D. Augstkalnes (2009), darbu apgalvo, ka bērni ļoti labprāt klausās par dažādiem faktiem un notikumiem. Šie notikumi liek bērniem runāt un domāt, un viņiem ir iespēja dzirdēt stāstījumu veidošanos, kā tas notiek, un kā tiek izteikti dažādi teikumi. Tas noder, kad bērns pats grib izveidot stāstījumu. Bērni neapzināti mācās veidot stāstus un kā sakārtot teikumus. Pēc tam viņi paši to nemanot atkārtoti savā runā. Bērni iegūst jaunas zināšanas, iedomājoties stāstīto un izsakot savas domas par to. Līdzvērtīgi svarīga ir arī apkārtējā vide ar lietām, kas mudina sarunas, paplašina vārdu krājumu, piedāvā dažādas rotaļas un izrādes (Cīrule, 2014).

Cilvēki uztver informāciju dažādos veidos – dažiem vieglāk uztvert informāciju dzirdot (audiāli), citi labāk uztver saredzot (vizuāli), bet citiem svarīgākas ir kustības, emocijas, taustes, smaržas un garšas (kinestēziķi). Tāpēc ir svarīgi dažādot veidus, kā uztvert un aprakstīt jaunu informāciju. Jo daudzpusīgāks process, jo daudzveidīgāka būs vārdu subjektīvā nozīme. Tāpēc apkārtējai videi jāievēro bērna izjūtas un jādarbības, ietverot visus viņa jutīgos sajūtu veidus. Novērojot, izpētīt un eksperimentējot ar lietām, bērns aktīvi apmierina savu izziņas vajadzību (apjaukt, taustīt, smaržot, garšot, paturēt, salikt, vērot un vienmēr atklāt kaut ko jaunu) un attīsta savas sajūtas, vienlaikus efektīvi iepazīstot objektus, to īpašības un darbības nosaukumus.

Runas aktivitāte kopumā tiek attīstīta, jo bērns runā par to, ko redz, dzird un izjūt (Freibergera u.c., 2009).

Ir ļoti svarīgi un nozīmīgi īstenot runas attīstības uzdevumus bērnam dažādās dienas darbībās. Tieši tāpēc saruna ar bērnu ir būtiska vienmēr, un ir ieteicams labi saredzēt tās situācijas, kurās iespējams īstenot runas attīstības uzdevumus (Enģele & Tauriņa, 2017).

Z. Enģele un A. Tauriņa atsaucoties uz S. Tūbeles un I. Cuperes (2013) darbu skaidro, lai sekmētu bērna stāstītprasmes attīstību, ir jārada atbilstoša, attīstoša vide, kurā ir iespēja stāstīt, veidot dialogu un monologu, un tiktu nodrošināts atbalsts katra bērna radošumam (Enģele & Tauriņa, 2017). I. Stangaine uzsver, ka dodoties uz skolu, bērniem vajadzētu prast izmantot runas prasmi saskarsmē, viegli veidotu kontaktus ar apkārtējiem cilvēkiem, mācētu komunicēt dažādās situācijās, būtu noskaņoti uz konstruktīvu dialogu, spētu lietderīgi sadarboties ar komunikācijas partneriem, tāpēc skolotājam ir jācenšas attīstīt bērniem ne tikai prasmi vienkārši sazināties vienam ar otru, bet arī sekmēt dialogrunu un prasmi efektīvi komunicēt (Stangaine, 2014).

Stāstītprasme veidojas mācīšanās procesā, tāpēc svarīgi, plānojot nodarbību mērķi, uzdevumus un norisi, domāt, kā attīstīt runas prasmi, piedāvājot bērniem dažādus uzdevumus un vingrinājumus. Viens no labākajiem veidiem, kā attīstīt un pilnveidot bērnu stāstītprasmi ir spēle (Vaivade & Valdmane, 2019).

Autore pēc apkopotās teorētiskās informācijas, secina, ka stāstītprasme attīstās pakāpeniski, sākot no agrīnā bērnības. Svarīgi ir radīt vidi, kurā bērns var aktīvi piedalīties gan dialogā, gan veidot monologrunu, veidot stāstus, un attīstīt savas runas prasmes. Spēle, cilvēciska mijiedarbība, un dažādi mācīšanas veidi ir būtiski faktori, kas ietekmē stāstītprasmes attīstību.

### **1.3 Rotaļnodarbību raksturojums un tās organizēšanas formas**

Ministru kabineta noteikumos nr. 716 "Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem"<sup>3</sup> noteikts, ka galvenā mācību organizācijas forma pirmsskolas izglītības iestādē ir rotaļnodarbība, un tā tiek īstenota visas dienas garumā gan telpās, gan ārā, sabalansējot slodzi, atpūtu un bērna darbošanos atbilstoši individuālajām spējām, kurā ietverta gan bērna pašvadīta mācīšanās, gan pedagoga mērķtiecīgi organizēta un netieši vadīta mācīšanās.

Rotaļnodarbība ir mācību nodarbība, kas notiek rotaļu veidā (Psiholoģijas vārdnīca, 1999).

---

<sup>3</sup> Ministru kabineta noteikumi nr 716 [Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem \(likumi.lv\)](#)

Lielu uzsvāru uz bērnu sociālo un emocionālo prasmju attīstību, iekļaujot sevis apzināšanu, emociju un domu vadīšanu, uzvedības regulēšanu, spēju saprast citus un veidot pozitīvas attiecības, kā arī aktīvu bērna iesaistīšanos mācību procesā liek mācību paraugprogramma Skola 2030 (Namsone & Oliņa, b.g.). Ņemot vērā, ka bērniem galvenā darbība ir rotaļa, ir būtiski nodrošināt iespēju bērnam rīkoties atbilstoši savu spēju līmenim kā arī veikt nepieciešamo piepūli turpmākai attīstībai. Uz to, ka rotaļnodarbībai, kā vienai no mācīšanās organizācijas formām, līdzīgi kā rotaļai, būtu jāsniedz bērnam gandarījumu no veiktajām darbībām, jāveicina pašāvērtība uz saviem spēkiem un jāmudina bērnu veikt nākamās soļus, norāda arī R. Kaņepēja, D. Lieģeniece, I. Mangule un citi autori. Rotaļnodarbība bērnam pieņemamā veidā piešķir mācīšanās procesam brīvprātības raksturu (Kaņepēja u.c., 2012).

Rotaļnodarbību organizēšanas pamatā ir rotaļa un praktiskās darbošanās metode, kuras laikā bērns aktīvi darbojas. Bērnu darbība pirmsskolas vecākajās vecumposma grupās tiek aktualizēta ar pedagoga izskaidrotu uzdevumu un mudinātu bērna patstāvīgo darbību (Kaņepēja u.c., 2012). Rotaļnodarbībās tiek iekļauta kāda mācību joma – dabaszinātņu, kultūras izpratne un pašizpaušmes mākslā, matemātikas, valodas, sociālās un pilsoniskās, veselības un fiziskās aktivitātes, tehnoloģiju - dominante. VISC veidotajā pirmsskolas mācību programmā teikts, ka skolotāji savstarpēji sadarbojoties, veido pirmsskolas mācību saturu kā vienotu procesu, kur galvenā uzmanība tiek pievērsta bērna interesēm un notikumiem apkārtējā vidē. Īpašs akcents ir uz to, lai viena mācību tema tiktu plānota vismaz viena mēneša ietveros, būtu skaidri formulēti, bērnam saprotami sasniedzamie rezultāti visās mācību jomās un caurviju prasmēs. Tas ļaus bērnam iedziļināties un nesteidzoties apgūt izvirzītos kompleksos sasniedzamos rezultātus. No plānotā mēneša temata plāna, skolotājs atvasina sasniedzamos rezultātus nedēļai un dienai, nodrošinot katru dienu daļu no tiem apgūt āra nodarbībās. Pedagogi pielāgo mācību procesu, tā lai tas atbilstu bērna vajadzībām un citiem apstākļiem, nodrošinot elastību un personalizāciju mācību saturā (Namsone & Oliņa, b.g.).

Rotaļnodarbībai var būt dažādas organizēšanas formas, attiecībā uz to, cik bērni tajā piedalās un kā tiek organizēts laiks. Ir rotaļnodarbība, kurā piedalās visi bērni kopā vai apvienotās rotaļnodarbības, kurās piedalās dažādas bērnu grupas, kā arī nodarbības ar mazākām bērnu apakšgrupām. Bērni var arī pašvadīti darboties rotaļnodarbību laikā, brīvi izvēloties sev interesējošu nodarbi. Pirmsskolas vecuma bērni mācās visa pedagogiskā procesa laikā saskaņā ar mācību pamatprincipiem (Kaņepēja u.c., 2012).

R. Kaņepēja (2003) grāmatā “Es gribu iet skolā” min piecas rotaļnodarbību organizāciju formas:

- *rotaļnodarbība ar visu bērnu grupu jeb frontālā rotaļnodarbība* – ir viena no galvenajām formām, kā attīstīt bērnus. Šajā veidā rotaļnodarbība tiek organizēta, izmantojot

dažādas rotaļas, piemēram, sižetiskās lomu spēles, didaktiskās spēles, celtniecības rotaļas, tēlotājdarbību un citus veidus. Rotaļnodarbībā ir svarīgi noteikt konkrētus attīstības un izglītošanas mērķus, kas nosaka darbības saturu un veidus;

- *Rotaļnodarbība kopā ar visu bērnu grupu, jeb frontālā rotaļnodarbība*, ir viena no galvenajām formām, kā attīstīt bērnus. Šajā veidā rotaļnodarbība tiek organizēta, izmantojot dažādas rotaļas, piemēram, sižetiskās lomu spēles, didaktiskās spēles, celtniecības rotaļas, tēlotājdarbību un citus veidus. Rotaļnodarbībā ir svarīgi noteikt konkrētus attīstības un izglītošanas mērķus, kas nosaka darbības saturu un veidus;

- *Apvienotās rotaļnodarbības*, kas praksē zināmas kā *integrētās rotaļnodarbības* pamatā ir tematiskais apvienojums no divām vai trim nodarbībām, balstoties uz bērna iepriekš apgūto mācību vielu un veicinot bērna pašizpaušmi. Darba plānošanā ir svarīgi iekļaut 1-3 galvenos uzdevumus, kas atbalsta bērna priekšstatu nostiprināšanos. Apvienotās rotaļnodarbības var ietvert dažādas kombinācijas, piemēram, runa-matemātika-zīmēšana utt. Šajā veidā centrā ir bērna pašizpaušme, mērķa izvirzīšana tēlotājdarbībā, personīgā darba vietas organizēšana un materiālu izvēle;

- *Apakšgrupas* var tikt veidotas, ņemot vērā dažādus kritērijus. Biežāk tiek izšķirti trīs dalījuma veidi:

- vecuma grupas,
- bērnu prasmju un iemaņu kopumi vai mācību priekšmeti,
- atkarībā no motivācijas intelektuālajam un praktiskajam darbam.

Strādājot ar bērniem apakšgrupās, tie kļūst brīvāki un atvērtāki. Šāda pieeja ļauj pedagogam, pamatojoties uz sarunām izvirzīt nākamās uzdevumus. Pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanu var organizēt kā neatkarīgu bērnu darbību attīstošā vidē. Ir svarīgi, lai katrā mācību centrā radītu situāciju, kurā bērnam ir jāatrisina uzdevumi. Materiālā bāze ir būtiska, lai veicinātu bērnu patstāvīgu darbību attīstību (Kaņepēja, 2003).

Pašnodarbība bērns pats strādā uz savu pilnveidošanos, sasniedz rezultātus un izvirza jautājumus, ja nepieciešama palīdzība viņa darbībā. Lai īstenotu šo organizācijas formu, ir nepieciešamas daudzas sagatavotas darba lapas dažādās mācību jomās un tematikās, lai bērni varētu veidot savu darba mapi (Kaņepēja, 2003).

Iepazīstoties ar vairākiem avotiem par vecākā pirmsskolas vecumposma bērnu attīstību, darba autore secina, ka bērna personības attīstībā liela nozīme ir videi. Tai ir jābūt gan emocionāli, gan fiziski drošai, nodrošinot, ka bērns tajā var brīvi kustēties un pilnveidoties. Ir ļoti svarīgi dot viņam iespēju rīkoties atbilstoši savām spējām, kā arī mudināt pielikt pūles savai turpmākajai attīstībai. Darba autore secina, ka rotaļnodarbībai kā vienai no mācīšanās

formām, tāpat kā rotaļai un spēlēm, ir jāsniedz bērnam prieks no veiktajām darbībām, jāveicina ticība savām spējām un jārosina bērņā vēlmi apgūt jaunas prasmes. Lai rotaļnodarbības laikā bērns vispusīgi pilnveidotos, skolotājam pārdomāti jāplāno mēneša tēmas, nedēļas un dienas norise, kā arī jāspēj noformulēt bērnam saprotamu sasniedzamo rezultātu visās mācību jomās.

## 2. Empīriskā pētījuma par stāstīprasmes attīstību skaidrojums

### 2.1 Empīriskā pētījuma metodoloģija un bāzes izvēles pamatojums

**Pētījuma mērķis:** pētīt pirmsskolas vecākā vecuma bērnu stāstīprasmes attīstības dinamiku rotaļnodarbībās.

Pamatojoties uz izvirzīto pētījuma mērķi, tika izvēlētas sekojošās empīriskās metodes:

- Anketēšana
- Pedagoģiskā novērošana
- Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība – autore regulāri pētījuma periodā piedāvā pirmsskolas izglītības iestādes vecākās grupas skolotājiem izmantot mērķtiecīgi atlasītas metodes, ar kuru palīdzību attīstīt stāstīprasmi rotaļnodarbībās.
- Datu matemātiskā apstrāde – autore veic novērtēšanu pētījuma sākumā un pētījuma beigās, kā arī novērtē bērnu prasmes rotaļnodarbību laikā, lai noteiktu izmaiņas bērnu stāstīprasmē.

Iegūtie dati tiek apkopoti diagrammās un tabulās.

*Anketēšana* – aptaujas veids ar kura palīdzību tiek iegūta pirminformācija dažādos pētījumos (Svešvārdu vārdnīca, 1999).

*Pedagoģiskā novērošana* – metode, ar kuras palīdzību iegūt informāciju, pārbaudīt teoriju vai teorētisko pētījumu patiesumu, kā arī pārbaudīt hipotēzi (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 111). Pētījuma laikā tika veikta pedagoģiskā novērošana, kuras ietvaros bērni tika novēroti gan rotaļnodarbību laikā, gan brīvajos brīžos, lai labāk spētu iepazīt katra bērna individuālās attīstības īpatnības un prasmes stāstīt.

*Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība* – speciāli organizēts process noteiktas metodes vai darba paņēmiena pārbaudei, lai novērtētu tā efektivitāti (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 46).

*Matemātiskā datu apstrāde* – iegūto datu apstrāde izmantojot MS excel programmu.

Lai pārbaudītu bakalaura darbā izvirzīto hipotēzi – pirmsskolas vecākā vecuma bērnu stāstīprasme tiks sekmēta, ja:

- tiks ievērota bērna iepriekšējā dzīves pieredze un bērna individuālās attīstības likumības,
- tiks atlasīti atbilstoši metodiskie materiāli mācību satura apguvei rotaļnodarbībās – darba autore veica pētījumu Jēkabpils novada pirmsskolas izglītības iestādē “X” vecākajā

vecumposma divās grupās. Pētījuma laikā abās grupās kopā pirmsskolu apmeklēja 15 bērni no 20 bērniem.

Stāstītprasmes novērtēšanai, gan uzsākot pētījumu, gan pētījuma beigās, tika izmantoti R. Kaņepējas (2012) nosauktie vērtēšanas kritēriji – secīgums, tēlainība, izteiksmīgums, patstāvība, vārdu krājums, teikuma gramatiskā uzbūve. Autore vērtēšanu atspoguļoja 4 līmeņos – sācis apgūt, turpina apgūt, apguvis, apguvis padziļināti – izstrādājot katra kritērija un līmeņa skaidrojumu (sk.1.tabulu).

*1. tabula. Kritēriji un vērtējuma līmeņi stāstītprasmes novērtēšanai*

<b>Vērtējuma līm.</b>	<b>S</b> (1 p.)	<b>T</b> (2 p.)	<b>A</b> (3 p.)	<b>P</b> (4 p.)
<b>Kritēriji</b>				
<b>Secīgums</b>	Stāsta, izmantojot atbalsta materiālus (attēlus), secība haotiska	Stāsta, izmantojot atbalsta materiālus, reizēm jauca secību.	Stāsta saprotami un secīgi, izmantojot atbalsta materiālus.	Stāsta saprotami un secīgi, neizmantojot atbalsta materiālus.
<b>Tēlainība</b>	Stāstījumā neizmanto tēlainās izteiksmes līdzekļus.	Stāstījumā izmanto tikai dažus īpašības vārdus.	Stāstot izmanto īpašības vārdus, kas raksturo krāsu, formu.	Stāstot raksturo ne tikai krāsu un formu, bet arī izskatu un raksturīgās pazīmes (ass, skābs, lēns utt.).
<b>Izteiksmīgums</b>	Runājot neizmanto intonācijas vai izmanto tās neatbilstoši situācijai.	Reizēm lieto situācijai atbilstošas intonāciju, reizēm nē.	Regulāri lieto 1 situācijai atbilstošu intonāciju (piem., jautājot).	Lieto vairākas intonācijas, dara to atbilstoši situācijai.
<b>Patstāvība</b>	Patstāvīgi stāstījumu neveido. Nepieciešama regulāra pedagoga palīdzība (uzvedinoši jautājumi).	Stāsta, bet nepieciešama pedagoga palīdzība	Stāsta patstāvīgi, reizēm nepieciešams pedagoga atbalsts.	Veido pilnīgi patstāvīgu stāstījumu.
<b>Vārdu krājums</b>	Mazs vārdu krājums, pedagogs palīdz izvēlēties vārdus	Vārdu krājums ir nepietiekams, lai paustu savu domu.	Pietiekams vārdu krājums savas domas izteikšanai.	Bagāts vārdu krājums. Precīzi izvēlēti un lietoti vārdi.

<b>Teikuma gramatiskā uzbūve</b>	Nosauc atsevišķas lietas, dzīvas būtnes, darbības. Teikumus neveido.	Stāsta vienkāršos teikumos, reizēm nesaskaņojot vārdus pēc nozīmes.	Stāsta vienkāršos teikumos, saskaņojot vārdus pēc nozīmes.	Stāsta, izmantojot saliktus teikumus, saskaņo vārdus pēc nozīmes.
----------------------------------	--	---	--	---

Kā redzams, 1. tabulā, bērnu stāstītprasmes novērtēšanai tika izmantoti 6 iepriekš minētie kritēriji. Vērtēšana tika veikta pētījuma sākumā un beigās, lai būtu iespēja salīdzināt katra bērna individuālo izaugsmi.

Snieguma līmeņu vērtēšana ir redzama 2. tabulā.

### 2. tabula. Vērtējuma līmeņi

<b>Apguves līmenis</b>	<b>Sācis apgūt (S)</b>	<b>Turpina apgūt (T)</b>	<b>Apguvis (A)</b>	<b>Padziļināti apguvis (P)</b>
Punkti	1 – 8	9 – 13	14 – 19	20 - 24

Sākuma un noslēguma vērtēšanā tika izmantota viena metode – bērni klausās pasaku, paralēli skatoties pasakas attēlojumu prezentācijas veidā. Pēc pasakas izlasīšanas tiek pārrunāts dzirdētais. Tādā veidā darba autore pārliecinās, ka bērni ir pasaku sapratuši. Pēc tam autore stādā ar katru bērnu individuāli. Bērnam tiek piedāvātas pasakai atbilstošas attēlu kartītes, kuras bērns sarindo tādā secībā, kādā risinājās notikumi dzirdētajā pasakā. Kad bērns ir sarindojis kartītes, viņaprāt, pareizā secībā, viņam tiek lūgts veidot stāstījumu. Klausoties bērna stāstījumā, autore veic novērtēšanu. Bērnu stāstītprasmes novērtējums pētījuma sākumā atspoguļots 3. tabulā, bērnu vārdi mainīti.

### 3. tabula. 5 gadus vecu bērnu stāstītprasmes novērtējums pētījuma sākumā

	Secīgums	Izteiksme	Patstāvēgums	Vārdu krājums	Teikumu gramatiskā uzbūve	Tēlainība	Punkti	Līmenis
Ksenija	2	1	1	2	1	1	8	S
Kārlis	2	2	2	3	3	1	13	T
Beate	2	2	2	3	3	2	14	A
Diana	3	3	4	4	4	3	21	P
Dana	2	2	2	3	3	1	13	T
Toms	3	2	3	3	3	1	15	A
Gabriela	1	1	1	2	2	1	8	S
Gvido	3	1	4	3	3	2	16	A

Kristīne	2	2	3	3	3	1	14	A
Lauris	1	1	2	2	3	1	10	T
Kate	3	3	4	4	3	3	20	P
Lidija	1	1	1	1	1	1	6	S
Linards	3	1	3	3	3	1	14	A
Mārtiņš	2	1	2	2	3	1	11	T
Ivars	3	2	2	3	3	3	16	A

3. tabulā redzams, ka visaugstāko vērtējumu – apguvis padziļināti (P) - ir ieguvuši 2 bērni, 6 bērni stāstītprasmi ir apguvuši labi (A), turpina apgūt (T) 4 bērni, bet 3 bērnu stāstītprasme vērtējama ar zemāko vērtējumu – sācis apgūt (S).

Pēc diagnosticējošās vērtēšanas redzams, ka visaugstākais vērtējums ir Diānai. **Diānai** ir 5 gadi. Komunikabla, droša, draudzīga meitene, labprāt iesaistās sarunās un stāsta par piedzīvoto, redzēto, dzirdēto. Nāk no daudz bērnu ģimenes, kurā esot 6 bērni. Diāna ir 5. bērns ģimenē. Atstāstot pasaku, meitene to atstāstīja gandrīz vārds vārdā. Tas skaidrojams ar to, ka Diāna šo pasaku ir dzirdējusi vairākkārt mājās. Meitene stāsta, ka vecākie bērni vakaros lasot priekšā dažādas pasakas. Tomēr arī ikdienas nodarbībās Diāna veido loģisku, secīgu stāstījumu. Meitenei ir plašs vārdu krājums, pamato savu viedokli. Dažkārt lieto terminus, kuru nozīmi viņas vienaudži nezina, piemēram, raksturojot matu gumiju, stāsta ka tā ir elastīga.

Otrs augstākais līmenis ir **Katei**. Viņai ir 6 gadi, vienīgais bērns ģimenē. Kate ir komunikabla un draudzīga. Grūtības sagaidīt savu kārtu, kad varēs izteikties. Ikdienas darbā skaļi komentē savas darbības un cenšas gūt regulāru atzinību no grupas skolotājas. Stāstījumu veidoja patstāvīgi. Stāstījumā izteiksmīgi un emocionāli iekļāva dzirdētos mudinājuma, izsaukuma un jautājuma teikumus. Vērojot pasakas kartītes, meitene spēja atcerēties pasakā lietotos īpašības vārdus. Vārdu krājums uzskatāms par pietiekamu.

Ivars un Gvido ir ieguvuši vienādu punktu skaitu un stāstītprasmi apguvuši vienādā, atbilstošā, līmenī, tomēr katram ir savas stiprās un vājās puses.

**Gvido** šī gada septembrī palika 7 gadi. Zēnam ir iedzimtas veselības problēmas un ir nepieciešams asistenta atbalsts. Arī mācīšanās grūtības ir konstatētas, un, ar medicīniski pedagoģiskās sēdes lēmumu, viņam ir piešķirta atbilstoša mācību programma. Diagnosticēšanas uzdevuma veikšanas laikā darba autore šo faktu nezināja. Zēns patstāvīgi veidoja stāstījumu, izlaižot tikai vienu notikumu no pasakas. Stāstījumu zēns veidoja vienveidīgā, monotonā intonācijā, lietojot tikai dažus tēlainības izteiksmes līdzekļus,

galvenokārt īpašības vārdus ( īss, apaļš). Ir pietiekams vārdu krājums, lai veidotu vienkāršus paplašinātus, gramatiski pareizus teikumus.

**Ivaram** ir 6 gadi. Nosvērts, apdomīgs. Skaidro notikumu secību dienas ritumā un ir svarīgi, lai tas tiktu ievērots. Cenšas precīzi izpildīt dotās norādes un pārsvarā tas arī izdodas. Veidojot stāstījumu, ir nepieciešams pedagoga atbalsts, lai turpinātu iesākto domu. Ar atbalsta materiālu secīgi stāsta dzirdēto pasaku. Reizēm aizmirst kādu konkrētu vārdu, bet spēj izskaidrot tā nozīmi vai lietot vispārinātu vārdu, piemēram, neminēja konkrētu koka nosaukumu, lai gan centās to atcerēties. Arī ikdienas sarunās zēnam sagādāja grūtības atcerēties kādu vārdu.

Arī **Toma** stāstītprasme ir novērtēta kā apgūta. Zēnam ir 5 gadi. Zēns ir mērķtiecīgs, labprāt iesaistās mācību procesā. Ikdienā labprātāk darbojas 6 gadus vecu bērnu grupā, nekā savā, 5 gadus vecu bērnu grupā. Lasa ar izpratni īsus teikumus. Stāstījumu veido ar atbalsta materiāla palīdzību, bez tēlainiem izteiksmes līdzekļiem. Reizēm ar intonācijas palīdzību norāda kāds jautājums izskanēja dzirdētajā pasakā. Stāsta nedroši, klusi.

Vienāds punktu skaits (14 punkti) ir Beatei un Linardam. Šis ir minimālākais punktu skaits, lai varētu uzskatīt, ka stāstītprasme vērtējama kā apgūta.

Visa pētījuma norises laikā darba autorei bija grūti nodibināt kontaktu ar **Beati**. Meitenei ir 5 gadi. Labprāt darbojas patstāvīgi. Nelūdz palīdzību pieaugušajiem, bet, ja tomēr to lūdz, tad tikai grupas skolotājam. Pēc darba autores lūguma Beate sarindoja pasakas attēla kartītes, sajaucot vietām beigu notikumus. Stāstījumu veidoja, izmantojot dažus īpašības vārdus. Vienkāršus paplašinātus teikumus sāka veidot, kad telpā ienāca grupas skolotāja.

**Linardam** šī gada oktobrī palika 7 gadi. Ir manāmas uzmanības noturēšanas un koncentrēšanās grūtības. Pasakas notikums stāsta secīgi izmantojot atbalsta materiālus. Stāstījumu veido vienvēidīgā intonācijā, bez tēlainības izteiksmes līdzekļiem. Stāstot par dzirdēto, katru teikumu iesāk ar “un tad...”. Vārdu krājums ir pietiekams, lai izteiktu savas domas.

**Dana** un **Kārlis** turpina apgūt stāstītprasmi. Abiem bērniem ir 5 gadi. Tabulā redzams, ka visās pozīcijās bērnu vērtējumi ir vienādi. Tomēr jāpiemin, ka ikdienas darbā Kārlis labprāt stāsta par sev interesējošām lietām, piemēram, vēsturi un kosmosu. Stāstot par šīm jomām, Kārlis veido loģisku, secīgu stāstījumu, lietojot stāstījuma pastiprinošus izteiksmes līdzekļus un ar balss intonāciju paspilgtinot stāstījumu.

Savukārt Danai ir labas novērošanas un spriešanas spējas. Iesaistās sarunās, ja viņu uzrunā. Atbildot uz atvērtiem jautājumiem, veido īsus, situācijai atbilstošus, konkrētus teikumus. Ikdienā darba autore novēroja, ka meitenei ir vēlme būt līderei savā grupā.

Arī Laurim un Mārtiņam ir līdzīgs punktu skaits un stāstītprasmi turpina apgūt. Zēniem ir 6 gadi. Abiem ir nepieciešams logopēda atbalsts. **Mārtiņš** ar atbalstu stāstījumu veidoja secīgu. Bija nepieciešams atbalsts, lai pabeigtu iesākto domu.

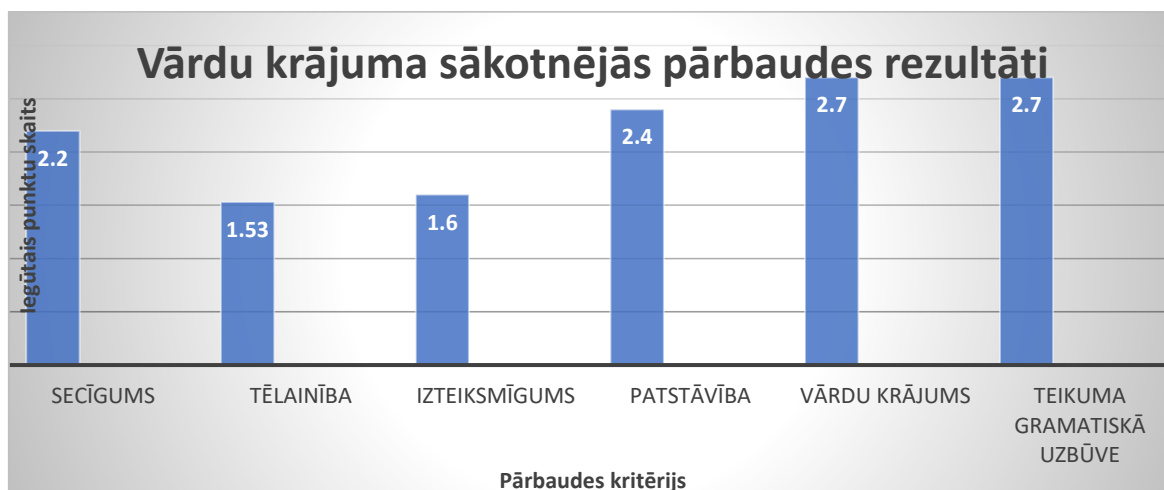
**Laurim** bija nepieciešams atbalsts, lai veidotu secīgu stāstījumu. Zēns neveido stāstījumu patstāvīgi. Arī ikdienas darbā gaida pamudinājumu no pieaugušā sākt, turpināt vai pabeigt iesāktos darbus. Ikdienā sarunājas mazs, veidojot vienkāršus, bet gramatiski pareizus teikumus.

**Ksenijai** ir 5 gadi. Nāk no bilingvālas ģimenes. Pēc diagnosticēšanas meitene sāk apgūt stāstītprasmi. Ar atbalsta materiālu veidoja secīgu stāstījumu, izlaižot dažus notikumus. Ir nepieciešams atbalsts, lai veidotu stāstījumu. Vārdu krājums ir mazs. Runājot nesaskaņo dzimtes, lieto nenoteiksmes formas.

Arī **Gabriela** (5 gadi) ir sākusi apgūt stāstītprasmi. Meitene ir klusa, kautrīga, nāk no daudz bērnu ģimenes, kurā ir trešais bērns. Pārsvārā atrodas pieaugušā tuvumā. Nepieciešams regulāri sniegt atgriezenisko saiti par paveikto, lai meitene turpinātu darbu. Meitene pasakas kartītes izvietoja haotiski, līdz ar to arī patstāvīgi veidot stāstījumu nespēja. Ir mazs vārdu krājums. Teikumus veido īsus, nesaskaņojot vārdus pēc nozīmes.

**Lidijas** stāstītprasmes līmenis ir vērtējams ar “sācis apgūt”. Meitenei ir 6 gadi un ģimenē runā tikai krieviski. Lidija nespēja patstāvīgi sarindot attēla kartītes, kā arī veidot stāstījumus. Vārdu krājums latviešu valodā ir nepietiekams, lai izteiktu savu domu vai veidotu teikumus. Arī dzirdēto pasaku meitene neesot sapratusi, valodas nezināšanas dēļ. Ikdienas darbā meitene pēc palīdzības pie pieaugušā vēršas krieviski, bet meitenei atbild latviski. Darba autore pētījuma laikā novēroja, ka Lidija lasa piktogrammas latviešu valodā un izprot norādīto, bet dzirdot to pašu norādi, bet neredzot attēlu, nesaprot vārdu nozīmi.

Lai noskaidrotu, kurš no kritērijiem ir apgūts vislabāk, bet kuru nepieciešams pilnveidot, darba autore veica iegūto datu analīzi, ko apkopoja diagrammā (sk. 1. attēlu).

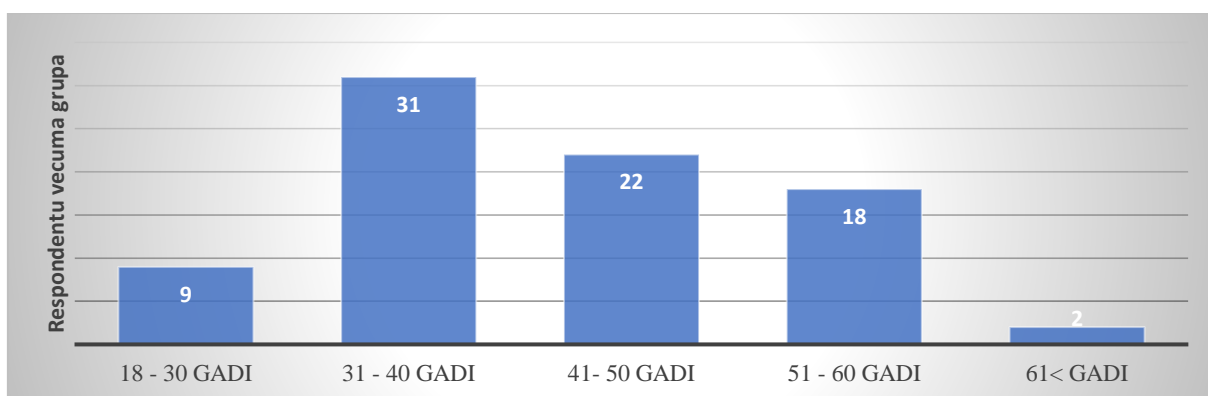


1. attēls. Iegūto rezultātu analīze pēc kritērijiem

1.attēlā redzams, ka vecākā pirmsskolas vecuma bērniem vārdu krājums ir pietiekams, lai izteiktu savu viedokli. Arī teikumus bērni veido gramatiski pareizi, tomēr grūtības sagādā patstāvīga un secīga stāstījuma veidošana. Pēc 1. attēlā redzamās diagrammas, var secināt, ka vislielākās grūtības bērniem sagādā tēlainas izteiksmes līdzekļu lietošana, kā arī izteiksmīga stāstījuma veidošana.

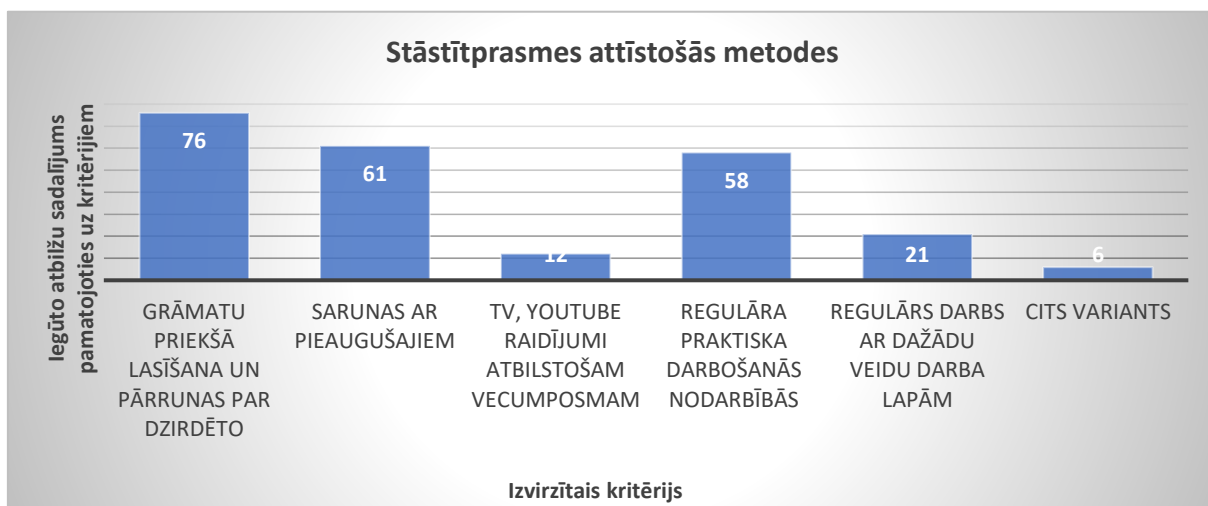
## 2.2 Empīriskā pētījuma norise

Lai noskaidrotu populārākās un mazāk populāras metodes stāstītprasmes attīstīšanai, autore veica anketēšanu. Tajā piedalījās 82 respondenti vecumā no 18 gadiem, kur dominējošā ir 31 – 40 gadu vecuma grupa (sk. 2. attēlu). Vairums respondentu darba pieredze pirmsskolas izglītības iestādēs ir līdz 5 gadiem.



2.attēls. Respondentu vecuma iedalījums

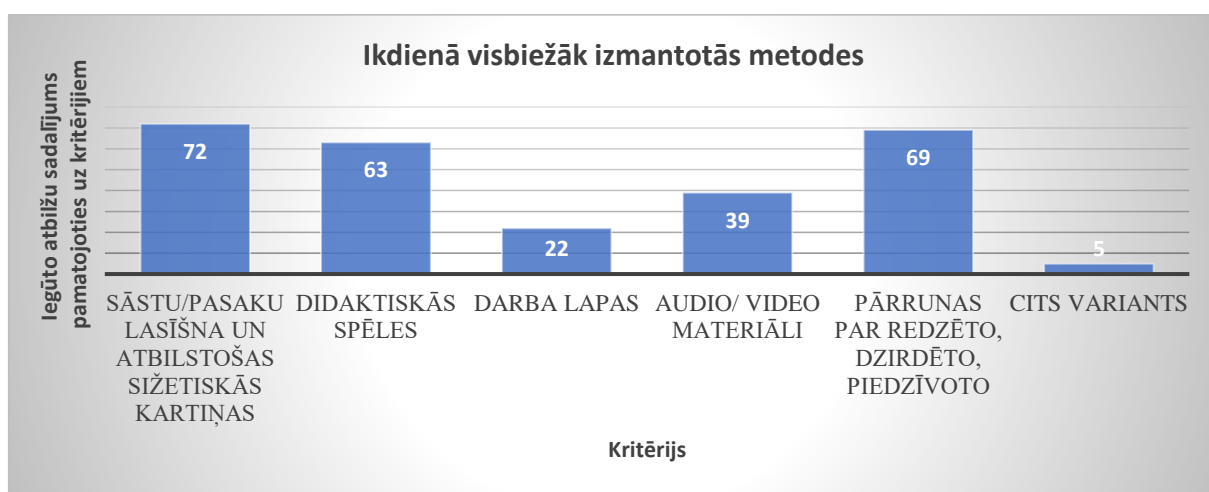
Pēc iegūtajiem datiem noskaidrojās, ka aptaujātie pirmsskolas pedagogi uzskata, ka tieši grāmatu priekšā lasīšana un pārrunas par dzirdēto sekmē bērnu stāstītprasmes attīstību (sk. 3. attēlu).



3. attēls. Pirmsskolas skolotāju viedoklis par stāstītprasmes attīstošām metodēm

Tāpat 3. attēlā redzams, ka respondenti uzskata sarunas ar pieaugušajiem un regulāru praktisku darbošanos nodarbību laikā par stāstīprasmes attīstošām metodēm. Savukārt, TV/ youtube raidījumus par stāstīprasmes attīstošiem uzskata tikai 12 no 82 respondentiem. Ļoti līdzīgs viedoklis ir par darbu ar dažādu veidu darba lapām. Tā ir otra stāstīprasmi neveicinošākā metode pēc aptaujāto domām. Kā “cits variants” respondenti minēja arī stāstīprasmes veicinošas un attīstošas spēles, komunikācijas iespējas ar vienaudžiem, visas iepriekš minētās metodes vienkopus ar nosacījumu, ka bērns komentē savu darbību. Vienā gadījumā pieminēja lasītā teksta atstāstīšanu kā stāstīprasmes attīstošu metodi, ja bērns prot lasīt.

Autore vēlējās noskaidrot kādas metodes ikdienā izmanto aptaujātie pirmsskolu izglītības iestāžu skolotāji. (sk. 4. attēlu).



#### 4.attēls. Pirmsskolas skolotāju ikdienā izmantotās metodes

Kā redzams 4. attēlā, ikdienas darbā pārsvarā tiek izmantotas stāstu vai pasaku lasīšana, kombinējot tās ar sižetam atbilstošām kartītēm, pārrunas ar bērniem un didaktiskās spēles. Lai gan 3. attēlā redzams, ka vecumposmam atbilstošus tv vai youtube raidījumus, kas arī ir audio/ video materiāli, par stāstīprasmi attīstošiem uzskata tikai 12 respondenti, ikdienas darbā tos tomēr lieto 39 respondenti. Līdzīgs rezultāts kā jautājumā par stāstīprasmes attīstošiem līdzekļiem, arī jautājumā par izmantotiem materiāliem, ir darba lapu izmantošana. Kā cits variants tika minēts, ka visas iepriekš minētās metodes tiek izmantotas visas dienas garumā, kā arī stāstu beigu prognozēšana, teātra spēlēšana, argumentēta atbilde uz jautājumu “kāpēc?”, diskusija.

Nemot vērā anketā iegūtos datus, autore, lai izpētītu, kuras metodes savstarpējā kombinācijā veicina un sekmē bērnu stāstīprasmes attīstību rotaļnodarbību laikā, vienā pirmsskolas izglītības vecākās grupas bērniem rotaļnodarbību laikā lasīja priekšā stāstus un pasakas. Pēc izlasīšanas tos pārrunāja gan lietojot sižetam atbilstošas kartītes, gan bez tām. Stāsti un pasakas tika lasīti atbilstoši dienas ritumam un mēneša plānam. Pirms nodarbības ārā,

darba autore bērniem lasīja gadalaikam un laikapstākļiem atbilstošu stāstu. Stāstu pārrunāja āra nodarbības laikā neizmantojot sižetiskās kartītes vai attēlus, bet pēc iespējas vairāk lasīto sasisīt ar bērnu veiktajām reālajām darbībām vai novērojumiem dabā.

Otrā pirmsskolas izglītības grupā rotaļnodarbību laikā darba autore lasīja bērniem priekšā tās pašas pasakas un stāstus, bet pēc lasījuma organizēja darbu ar pasakai vai stāstam atbilstošiem darba uzdevumiem. Darba autore šo metodi abās pirmsskolas vecākā vecumposma grupās pielietoja 1 mēnesi.

Tā kā sākotnējās novērtēšanas rezultātā vērojams, ka kritēriji par tēlainību un izteiksmīgumu bērnu stāstījumos, salīdzinot ar pārējiem kritērijiem, ir vērtējami kā zemi, darba autore pētījuma laikā atlasīja pasakas un stāstus, kā arī veicamos uzdevumus tādus, lai veicinātu šo kritēriju uzlabošanu un turpinātu attīstīt pārējos kritērijus. Veicot uzdevumus, bērni tika mudināti atcerēties tēlainos izteiksmes līdzekļus, lai aprakstītu pasakas varoņus vai notikumus stāstā.

Metodes pētījuma norises laikā tika izmantotas vairākkārt, dažādās mācību jomās un dažādos dienas posmos.

Pilnīgākam ieskatam pedagoģiskajā darbībā, darbā iekļauts vienas dienas izvērsts plānojums un skaidrojums, kas redzams 4. tabulā.

#### 4. tabula. Dienas izvērsts plānojums

Mēneša temats	Ziema nāk!
Nedēļas diena	Ceturdiena
Dienas SR	Paplašina priekšstatu par dažādām saziņas situācijām. Mācās runāt dažādā tempā un skaļumā, atbilstoši runas situācijai.
SR caurviju prasmēs	<p>Jaunrade un uzņēmējspēja:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• izrāda iniciatīvu;</li> <li>• mācās apzināties sevi kā aktīvu un radošu personību.</li> </ul> <p>Kristiskā domāšana un problēmrisināšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• mācās izvērtēt informācijas ticamību, pieņemt lēmumus, izdarīt izvēles un vērtēt izdarīto.</li> </ul> <p>Pašvadīta mācīšanās:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• plāno darbību, lai īstenotu ieceri;</li> <li>• mācās paveikt uzticēto pienākumu;</li> <li>• mācās izvirzīt savas darbības mērķi.</li> </ul> <p>Sadarbība:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• izsaka savas domas un jūtas</li> <li>• mācās uzklaut citus un izteikt savu viedokli.</li> </ul>
SR tikumu apguvei	Drosme, uzņēmība
SR mācību jomās	<p>Dabaszinātņu mācību joma:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• novēro debess ķermeņus, stāsta par novēroto.</li> </ul> <p>Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• izspēlē pašu izdomātu vai literārā darba sižetu.</li> </ul> <p>Matemātikas mācību joma:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• izzina ģeometriskās figūras un telpiskus ķermeņus, raksturo to formu, saista ar atpazīstamiem objektiem, vēro tos no cita skatpunkta.</li> </ul> <p>Sociālā un pilsoniskā mācību joma:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• novērtē paša izvēlētu un patstāvīgi veiktu darbību,</li> <li>• sadarbojoties īsteno kopīgu uzdevumu un vienojas par kopīgu mērķi.</li> </ul> <p>Tehnoloģiju mācību joma:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• piedalās vienkāšu un veselīgu ēdienu gatavošanā, iepazīstot veselīga uztura nozīmi.</li> </ul> <p>Valodas mācību joma:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• lieto runas intonācijas paužot emocijas atbilstoši saziņas situācijai.</li> </ul> <p>Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• pārvietojas sev un citiem drošā veidā dažādās šķēršļu joslās un kustību rotaļās, apvienojot soļošanu, skriešanu, rāpšanu, rāpšanos, notur līdzsvaru, izvēlas pārvietošanās veidu atbilstoši situācijai.</li> </ul>
--	---

Nākamajā tabulā ir redzams vienas dienas plānojuma skaidrojums.

#### 5. tabula. Dienas izvērsts atspoguļojums

	Plānotās bērna darbības	Iespējamā skolotāja darbība bērna atbalstam	Izmantotie materiāli
Rīta cēliens (līdz brokastīm)	<p>Ierodas pirmsskolas izglītības iestādē.</p> <p>Stāsta par novēroto, pieredzēto iepriekšējā vakarā, šajā rītā.</p> <p>Pašvadīti izvēlas darbības jomu, pašvadīti darbojas izvēlētajā jomas centrā, izvēloties ieceres īstenošanai nepieciešamos materiālus, rotaļlietas.</p> <p>Veic pašaprūpi, gatavojas brokastīm, higiēnas rituāli pirms brokastīm.</p>	<p>Sagaida bērnus.</p> <p>Veido dialogu ar bērnu par viņam aktuālām tēmām, notikumiem, novērojumiem.</p> <p>Veicina bērnas stāstījuma veidošanu uzdodot atvērta tipa jautājumus.</p> <p>Palīdz izdarīt izvēli, lai bērns varētu īstenot iecerēto darbību, uzdevumu.</p> <p>Virza gatavošanās procesu brokastīm, palīdz bērniem veikt</p>	

		pašaprūpi un higiēnas rituālus.	
Rotaļnodarbības ievada/frontālā daļa (kopīgā domāšana, dienas darbu plānošana)	<p>Iesaistās rīta rituāla aplī, runājot un darbojoties līdzī attēlojot sasveicināšanās dzejoli.</p> <p>Izsaka savas prognozes par darāmajiem dienas darbiem.</p>	<p>Skolotāja kopā ar bērniem runā un rāda kustības rīta sasveicināšanās dzejolim.</p> <p>Atgādina mēneša tēmu, aktualizē tuvojošos svētku nozīmi. Mudina bērnus izteikt prognozes par gaidāmajiem darbiem.</p>	
Rotaļnodarbības galvenā daļa	<p>Klausās skolotājas stāstījumu.</p> <p>Vēro skolotājas darbības.</p> <p>Izsaka prognozes par stāsta turpinājumu.</p> <p>Ar attēlu kartītēm izliek secīgi dzirdētās pasakas notikumus.</p> <p>Izsaka kuru tēlu no dzirdētās pasakas vēlas attēlot darbībā.</p> <p>Izsaka ierosinājumus, kādus materiālus izvēlēties, lai atveidojums būtu reālāks (ko izmantot kā cimdiņu, kas nepieciešams lai izskatītos kā izvēlētais tēls).</p> <p>Ar balss intonāciju pauž literāro tēlu emocijas, attēlo kustībā pasakā lasītos notikumus.</p>	<p>Aicina bērnus apsēsties uz grīdas, lai klausītos pasaku.</p> <p>Stāstot pasaku, modelē notikumus, dūrainī liekot pareizā secībā dzīvnieku figūras vai attēlu kartītes.</p> <p>Aicina bērnus izteikt prognozes par pasakas turpmākajiem notikumiem.</p> <p>Pēc pasakas izstāstīšanas, aicina bērnus ar kartīšu palīdzību stāstīt par dzirdēto pasaku.</p> <p>Ierosina izspēlēt pasakas notikumus, aicina izvēlēties, kuru pasakas tēlu katrs vēlas atdarināt. Mudina pievērst uzmanību savam izskatam un padomāt par nepieciešamajiem papildus materiāliem.</p>	<p>Cimds (dūrainis).</p> <p>Dzīvnieku figuras vai attēlu kartītes, vēlams mušas, peles, zaķa, vilka un lāča.</p> <p>Dzīvnieku maskas.</p> <p>Sega vai pleds.</p>

<p>Pastaiga</p>	<p>Bērni atdarina kā iet lācis, vilks, zaķis, pele, muša.</p> <p>Spricēž, ka maziem dzīvniekiem pa sniegu pārvietoties ir grūti. Izsaka ierosinājumus, kā palīdzēt pārvietoties mazākiem dzīvniekiem.</p> <p>Ar atbilstoša izmēra sniega lāpstām cenšas attīrīt piesnigušās taciņas. Izmanto ragavas, lai pārvietots un pārvietotu sniegu.</p>	<p>Pastaigas laikā skolotāja pievērš uzmanību aizsnigušajās taciņām pirmsskolas teritorijā. Ar uzvedinošu jautājumu palīdzību rosina bēnus izdomāt vai pa tām varētu pārvietoties lasītās pasakas tēli.</p> <p>Mudina domāt, kā palīdzēt mazākiem dzīvniekiem pārvietoties pa sniegu.</p>	<p>Atbilstoša izmēra sniega lāpstīņas.</p> <p>Ragavas.</p>
<p>Pēcpusdiena (darbs interešu centros, aktivitātes pēc bērna izvēles)</p>	<p>Bērni darbojas ar krparīru, līmi, šķērēm.</p> <p>Bērni, kuri darbu ir pabeiguši, pārskata savu kastīti vai tajā nav nepabeigtu darbu.</p> <p>Nepieciešamības gadījumā tos pabeidz. Izvēlas interešu centru kurā darboties un plāno savas darbības tajā.</p>	<p>Skolotāja aizcina bēnus izrotāt ar krparīra pušķīsiem uz lapas izdrukātu cimdiņu, kurus pēc tam izlikt izstādē.</p> <p>Atgādina drošības noteikumus darbojoties ar šķērēm.</p> <p>Bērnus, kuri ir veikuši darbu ar cimdiņu dekorēšanu, aicina pārskatīt savus iepriekšējos darbus un tos pabeigt, ja tas iz nepieciešams. Mudina izvēlēties interešu centru, kurā darboties, nepieciešamības gadījumā sniedz atbalstu darbību plānošanā vai īstenošanā.</p>	<p>Līme, šķēres, kreppapīrs, izdrukāta dūraiņa forma.</p>

Līdzīgi tika vadītas pārējās rotaļnodarbības pētījuma laikā. Stāsti un pasaks tika piemeklētas atbilstoši mācību jomai un dienas sasniedzamajam rezultātam.

## 2.3 Empīriskā pētījuma rezultātu analīze

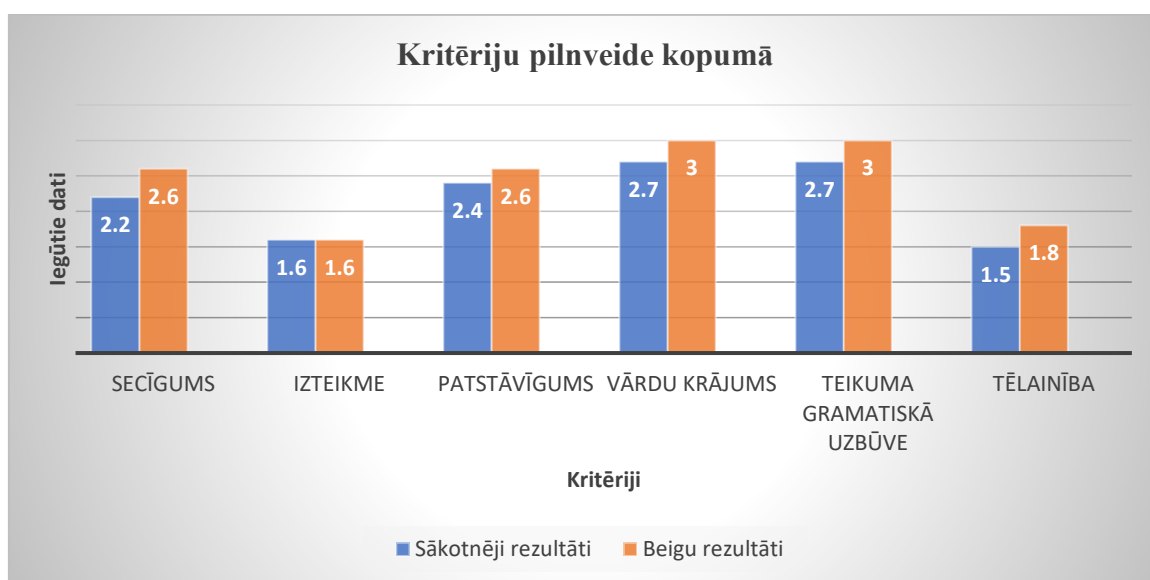
Pētījuma noslēgumā autore veica atkārtotu stāstītprasmes novērtēšanu pēc tādiem pašiem kritērijiem un tādām pašām metodēm kā pētījuma sākotnējā novērtējumā – bērni klausās pasaku, paralēli skatoties pasakas attēlojumu prezentācijas veidā. Pēc pasakas nolasīšanas tiek pārrunāts dzirdētais. Tādā veidā darba autore pārliecinās, ka bērni ir pasaku sapratuši. Pēc tam autore strādā ar katru bērnu individuāli. Bērnam tiek piedāvātas pasakai atbilstošas attēlu kartītes, kuras bērns sarindo tādā secībā, kādā risinājās notikumi dzirdētajā pasakā. Kad bērns ir sarindojis kartītes, viņaprāt, pareizā secībā, viņam tiek lūgts veidot stāstījumu. Klausoties bērna stāstījumā, autore veic novērtēšanu. Abas grupas kopā klausījās lasīto pasaku un kopā veica pārbaudes uzdevumu. Šo uzdevumu kopējos rezultātus darba autore apkopoja tabulā (sk. 6. tabulu), kurā ir redzami sākotnējās un beigu pārbaudes rezultāti.

6. tabula. Beigu pārbaudes kopējie rezultāti

	Secīgums		Izteiksme		Patstāvīgums		Vārdu krājums		Teikuma gramatiskā		Telainība		Punkti		Līmenis	
	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B
Ksenija	2	3	1	1	1	2	2	2	1	2	1	2	8	12	S	T
Kārlis	2	3	2	2	2	3	3	3	3	3	1	2	13	16	T	A
Beate	2	2	2	1	2	2	3	3	3	3	2	2	14	13	A	T
Diana	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	3	3	21	21	P	P
Dana	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	1	1	13	13	T	T
Toms	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	1	1	15	15	A	A
Gabriela	1	2	1	1	1	1	2	3	2	3	1	1	8	11	S	T
Gvido	3	3	1	1	4	3	3	4	3	3	2	2	16	16	A	A
Kristīne	2	3	2	2	3	3	3	3	3	3	1	2	14	16	A	A
Lauris	1	1	1	1	2	2	2	2	3	3	1	1	10	10	T	T
Kate	3	4	3	3	4	4	4	4	3	4	3	3	20	22	P	P
Lidija	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1	6	10	S	T
Linards	3	3	1	2	3	3	3	3	3	3	1	2	14	16	A	A
Mārtiņš	2	2	1	1	2	2	2	3	3	3	1	2	11	13	T	T
Ivars	3	3	2	2	2	3	3	4	3	4	3	3	16	19	A	A

Pēc kopējo pārbaudes rezultāta apkopojuma redzams, ka 9 no 15 bērniem punktu kopējais skaits pēc kritērijiem ir paaugstinājies, tomēr snieguma līmenis paaugstinājies tikai 4 bērniem. Vienam bērnam, kura sākotnējais snieguma līmenis bija vērtējams kā “apgūts” ir samazinājies un pēc beigu pārbaudes rezultātiem vērtējams ar “turpina apgūt”. Jāpiebilst, ka sākotnējās pārbaudes rezultātā bērns bija ieguvis minimālo punktu skaitu, kas bija nepieciešams, lai viņa snieguma līmenis tiktu vērtējams ar “apguvis”, turklāt pētījuma laikā bērns pirmsskolas izglītības iestādī apmeklēja neregulāri.

Tā kā darba autore pētījuma laikā novēroja, ka tēlainība un izteiksmīgums bērnu stāstījumos, salīdzinoši ar pārējiem kritērijiem, ir vērtējami kā zemi un pētījuma laikā tika atlasītas pasakas un stāsti, kā arī veicamie uzdevumi tādi, lai veicinātu šo kritēriju uzlabošanu un turpinātu attīstīt pārējos kritērijus, autore vēlējās noskaidrot šo kritēriju pilnveidošanos kopumā attiecībā pret pārējiem kritērijiem, to atspoguļojot 5. attēlā.



### **5. attēls. Kritēriju pilnvedes rezultāti kopumā**

Redzams, ka pētījuma laikā gandrīz visi kritēriji ir paaugstinājušies par 0,2 – 0,3 punktiem. Neraugoties uz to, ka darba autore pētījuma laikā uzsvaru lika uz izteikmes un tēlainības kritēriju uzlabošanu, izteiksmes kritēriju rādījums ir palicis nemainīgs. Prasme savos stāstījumos lietot tēlainas izteiksmes līdzekļus ir paaugstinājusies par 0,3 punktiem. Tas ļauj secināt, ka izvēlētās metodes ir atbilstošas, lai attīstītu un pilnveidotu pirmsskolas vecākā vecumposma bērnu stāstīprasmi.

Nemot vērā, ka pētījuma laikā tika piedāvātas divas dažādas metodes divās grupā, darba autore turpmāk pētījuma beigu pārbaudē iegūto rezultātu analīzi veiks katrai grupai atsevišķi.

## 1. Grupas beigu rezultātu analīze

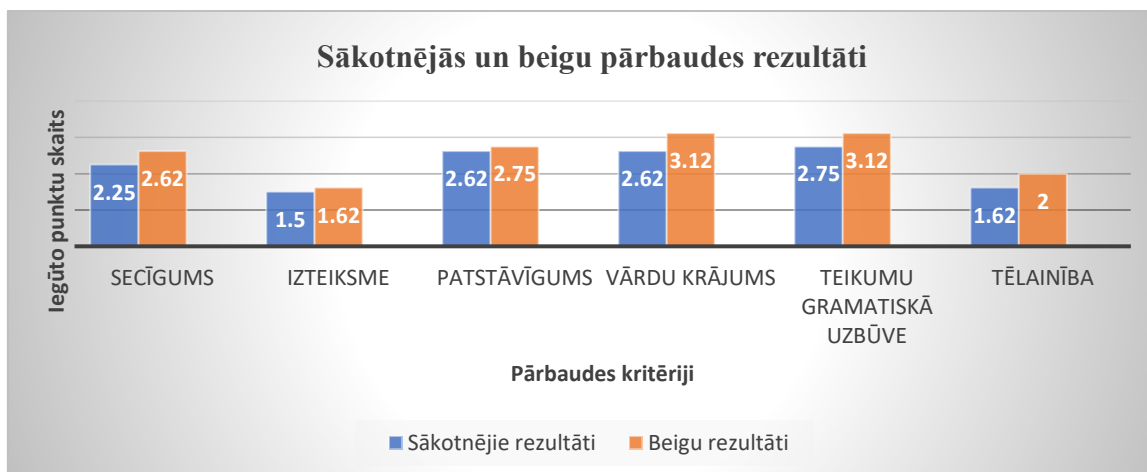
Grupas, kurā tika izmantota metode ar pasaku lasīšanu un to pārrunāšana gan ar sižetisko kartīšu, gan bez to palīdzības, beigu vērtēšanas rezultāti ir attēloti 7. tabulā. Šajā grupā ir 8 bērni un visu pētījuma laiku regulāri apmeklēja pirmsskolas izglītības iestādi.

7. tabula. 1. grupas rezultāti

	Secīgums		Izteiksme		Patstāvīgums		Vārdu krājums		Teikumu gramatiskā uzbūve		Tēlainība		Punkti		Līmenis	
	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B
Gvido	3	3	1	1	4	3	3	4	3	3	2	2	16	16	A	A
Kristīne	2	3	2	2	3	3	3	3	3	3	1	2	14	16	A	A
Lauris	1	1	1	1	2	2	2	2	3	3	1	1	10	10	T	T
Kate	3	4	3	3	4	4	4	4	3	4	3	3	20	22	P	P
Lidija	1	2	1	1	1	2	1	2	1	2	1	1	6	10	S	T
Linards	3	3	1	2	3	3	3	3	3	3	1	2	14	16	A	A
Mārtiņš	2	2	1	1	2	2	2	3	3	3	1	2	11	13	T	T
Ivars	3	3	2	2	2	3	3	4	3	4	3	3	16	19	A	A

Pēc beigu novērtējuma 7. tabulā var redzēt, ka mēneša laikā šajā grupā stāstītprasme ir uzlabijusies 6 bērniem. Par to liecina iegūto punktu skaits visos vērtēšanas kritērijos kopā beigu vērtēšanā, tomēr snieguma līmeni tas ir mainījis tikai vienam bērnam, Lidijai. Tas skaidrojams ar Lidijas straujo vārda krājuma paplašināšanos latviešu valodā, kas arī ir ietekmējis meitenes prasmes patstāvīgi veidot secīgu stāstījumu, kā arī meitenes prasmi veidot gramatiski pareizus teikumus.

Sīkāka 1. grupas stāstītprasmes attīstība pētījuma laikā ir redzama 6. attēlā.



### 6. attēls. 1.grupas sākotnējās un beigu rezultātu salīdzinājums

Kā var redzēt 6. attēlā, izaugsme ir novērojama visos izvirsītajos kritērijos. Īpašu uzmanību var pievērst tieši tēlainības un izteiksmīguma rezultātiem, jo, ņemot vērā pētījuma sākotnējās pārbaudes rezultātus, tieši šo jomu pilnveidošanai darba autore pievērsa lielāku uzmanību. Beigu pārbaudes rezultāti uzrāda, ka prasme savos stāstījumos lietot tēlainas izteiksmes līdzekļus ir paaugstinājusies par 0,38 punktiem, kas ir otrs visvairāk pilnveidotais kritērijs. Arī bērnu prasme veidot gramatiski pareizus teikumus ir pieaugusi par 0,37 punktiem. Lielāko punktu pieaugumu var novērot vārda krājuma kritērijam.

### 2.grupas rezultātu analīze.

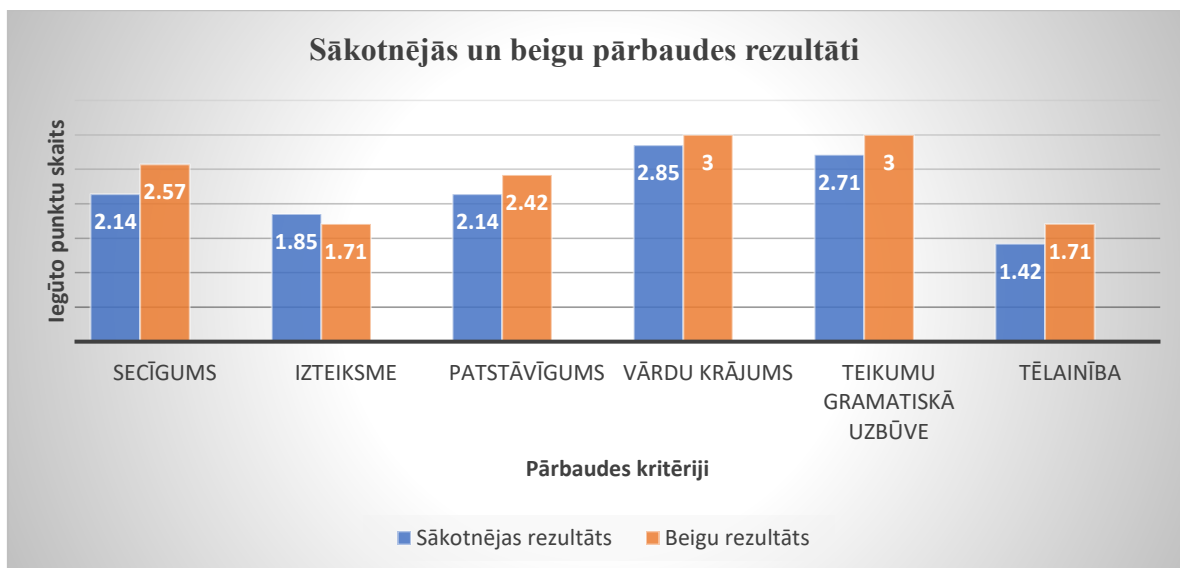
Grupas, kurā tika pielietota metode par pasakai vai stāstam atbilstošu uzdevumu izpildīšanu pēc pasakas vai stāsta nolasīšanas, rezultāti redzami 8. tabulā. Šajā grupā ir 7 bērni no kuriem 6 regulāri apmeklēja pirmsskolas izglītības iestādi.

8. tabula. 2. grupas sākotnējā un beigu pārbaudījuma rezultāti

	Secīgums		Izteiksme		Patstāvīgums		Vārdu krājums		Teikumu gramatiskā uzbūve		Tēlainība		Punkti		Līmenis	
	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B	S	B
Ksenija	2	3	1	1	1	2	2	2	1	2	1	2	8	12	S	T
Kārlis	2	3	2	2	2	3	3	3	3	3	1	2	13	16	T	A
Beate	2	2	2	1	2	2	3	3	3	3	2	2	14	13	A	T
Diana	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	3	3	21	21	P	P
Dana	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	1	1	13	13	T	T
Toms	3	3	2	2	3	3	3	3	3	3	1	1	15	15	A	A
Gabriela	1	2	1	1	1	1	2	3	2	3	1	1	8	11	S	T

Kā redzams pēc beigu pārbaudes rezultātiem, otrajā grupā stāstītprasme ir uzlabojusies 3 bērniem. To var secināt pēc iegūto punktu skaita. Arī snieguma līmenis šiem bērniem ir mainījies, kas liecina par to, ka stāstītprasmes šiem bērniem ir ievērojami uzlabojusies. 3 bērniem rādītāji pēc iegūto punktu skaita ir palikuši nemainīgi, bet vienam bērnam stāstītprasme par punktu ir samazinājusies, kas arī ir ietekmējis snieguma līmeni.

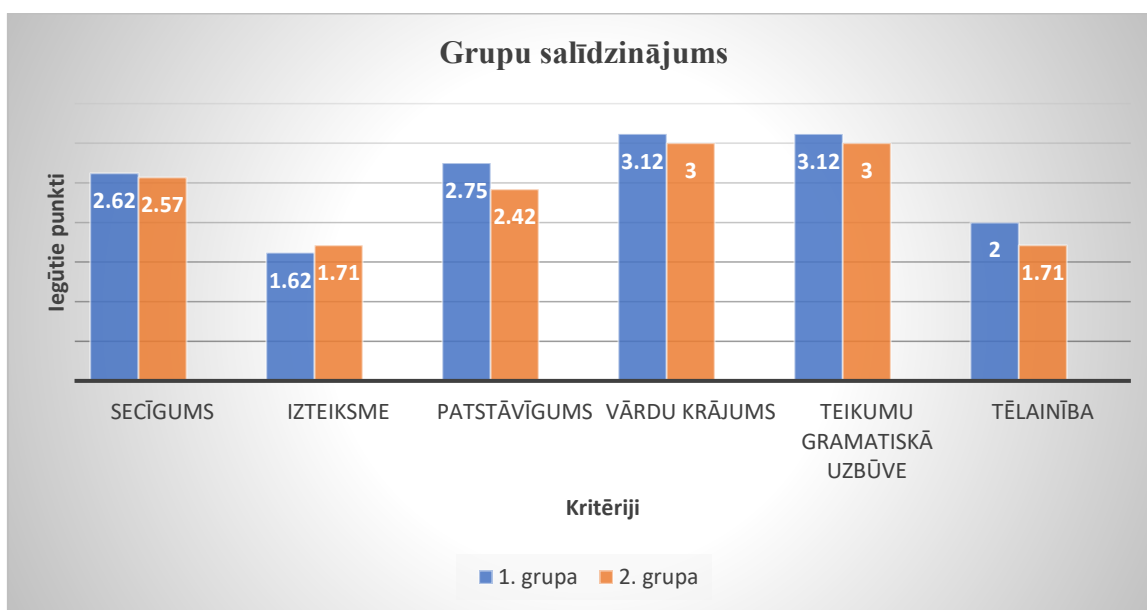
Sīkāka 2. grupas stāstītprasmes attīstība ir redzama 7. attēlā.



### 7. attēls. 2. grupas sākotnējās un beigu rezultātu salīdzinājums

Kā 7. attēlā redzams, minimāla izaugsme ir novērojama 5 kritērijos. Beigu pārbaudes rezultāti uzrāda, ka prasme savos stāstījumos lietot tēlainas izteiksmes līdzekļus ir paaugstinājusies par 0,29 punktiem. Arī bērnu prasme patstāvīgi veidot gramatiski pareizus teikumus un patstāvīgi stāstīt par dzirdēto ir pieaugusi par 0,29 punktiem. Pēc beigu pārbaudes rezultātiem var secināt, ka 2. grupā ir uzlabojusies prasme veidot secīgu stāstījumu, kā arī secīgi stāstīt par dzirdēto. Izvērtējot rezultātus, ir redzams, ka bērnu vārdu krājuma kritērijs ir paaugstinājies par 0,15 punktiem, bet prasme ar balss palīdzību veidot un stāstījumā lietot dažādas izteiksmes beigu pārbaudes rezultātos ir samazinājusies par 0,14 punktiem.

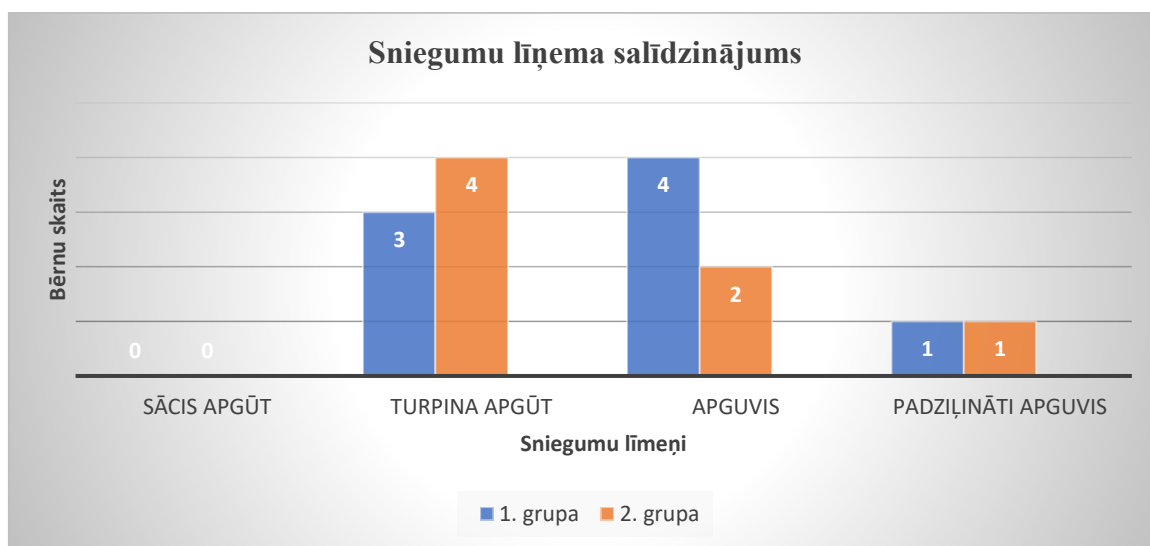
Iegūtie beigu pārbaudes rezultāti tika salīdzināti starp grupām. Tādā veidā darba autore vēlas parādīt izvēlēto metožu atbilstību stāstīprasmes attīstības veicināšanai. Šo salīdzinājumu var redzēt 8. attēlā.



### 8. attēls. 1. un 2. grupas beigu pārbaudes rezultātu salīdzinājums

Pēc 7. attēlā redzamā rezultātu salīdzinājuma var redzēt, ka 1. grupas stāstītprasme visos kritērijos ir uzlabojusies. Prasme ar balss palīdzību veidot un stāstījumā lietot dažādas izteiksmes teikumus abās grupās ir gandrīz vienādā līmenī.

Lai pārlicinātos, ka 1. grupas stāstītprasme tika vairāk attīstīta ar grupai izvēlētās metodes palīdzību, nekā 2. grupai ar tai izvēlētās metodes palīdzību, darba autore salīdzināja beigu pārbaudes rezultātā iegūtos snieguma līmeņus katrā grupā kopā, rezultātu atspoguļojot 8. attēlā.



### **9. attēls. 1. un 2. grupas snieguma līmeņi**

Kā jau iepriekš tika novērots, arī 9. attēlā, salīdzinot abu grupu snieguma līmeņi, redzams, ka 1. grupas stāstītprasme ir vērtējama augstākā kā 2. grupas stāstītprasme. Abās grupās nav bērni, kuri pēc beigu pārbaudes rezultātiem stāstītprasmi sāktu apgūt, toties 2. grupā to turpina apgūt vairāk bērni nekā 1. grupā. Stāstītprasmes līmenis vērtējams ar “apguvis” 4 bērniem no 1. grupas un tas ir par 2 bērniem vairāk, kā 2 grupai. Abās grupās ir 1 bērns, kuram stāstītprasmi var vērtēt ar “padziļināti apguvis”.

Vadoties pēc šiem rezultātiem var secināt, ka metode, kura tika pielietota darbā ar 1. grupu – bērniem priekšā tiek nolasīta pasaka vai stāsts. Pēc tā nolasīšanas tiek pārrunāts dzirdētais teksts gan izmantojot atbilstošas sižetiskās kartītes, gan bez tām – ir bijis atbilstošāka stāstītprasmes attīstības veicināšanai, nekā metode, kuru izmantoja 2. grupā. Šajā grupā bērniem priekšā lasīja tos pašus tekstus, bet pēc to nolasīšanas darbs tika organizēts ar tekstam atbilstošu darba uzdevumu izpildi.

## Secinājumi

1. Pirmsskolas vecākajā vecumposmā bērni ir pietiekami fiziski attīstīti, lai apgūtu tādas sarežģītas prasmes kā pēldēšanu, riteņbrauksanu, kā arī ir gatavi apgūt rakstītprasmi.
2. Ņemot vērā, ka bērnam vadošā darbība ir rotaļa, būtiski, lai bērnam būtu iespēja darboties savu spēju līmenī un gūt arī nepieciešamo piepūli turpmākajai attīstībai. Būtiska loma bērna attīstībai ir emocionāli un fiziski droša, bērncentrēta vide.
3. Stāstītprasme attīstās pakāpeniski, sākot no agrīnās bērnības. Stāstītprasmes attīstīšanās būtiska nozīme ir vārda krājumam, ko var attīstīt mērķtiecīgi plānojot un organizējo rotaļnodarbības.
4. Svarīgi ir radīt vidi, kurā bērns var aktīvi piedalīties gan dialogā, gan veidot monologrunu, veidot stāstus un attīstīt savas runas prasmes.
5. Cilvēciska mijiedarbība un dažādi mācīšanas veidi ir būtiski faktori, kas ietekmē stāstītprasmes attīstību.
6. Vārdu krājums būtiski ietekmē citu stāstītprasmes vērtēšanas kritērijus. Ja bērna vārdu krājums ir gana plašs, lai paustu savu domu, stāstījums veidojas tēlaināks, secīgāks, teikumi tiek veidoti gramatiski pareizi.
7. Pētījuma laikā tika arī novērota bērnu attieksmes izmaiņas pret grāmatām un to lasīšanu. Bērni izrādīja lielāku interesi par mācību telpā pieejamajām pasaku grāmatām, kas darba autorei ļauj izvirzīt hipotēzi, ka autores izvēlēta metode darbam ar bērnu stāstītprasmes attīstīšanu varētu veicināt arī bērnu lasītprasmi. Šo novērojumu darba autore vēlas izmantot, lai veiktu turpmākos pētījumus, kā stāstītprasmes veicināšanas metodes ietekmē lasītprasmi.
8. Balstoties uz pētījuma rezultātiem, darba autore secina, ka izvirzītā hipotēze – *pirmsskolas vecākā vecuma bērnu stāstītprasme tiks sekmēta, ja:*
  - *tiks ievērota bērna iepriekšējā dzīves pieredze un bērna individuālās attīstības likumības,*
  - *tiks atlasīti atbilstoši metodiskie materiāli mācību satura apguvei rotaļnodarbībās – apstiprinājās.*

## **Ieteikumi pedagogiem pirmsskolas vecākā vecumposma bērnu stāstīprasmes attīstīšanai rotaļnodarbību laikā**

1. Lai veicinātu pirmsskolas vecākā vecumposma bērnu stāstīprasmes attīstību rotaļnodarbībās, ieteicams ievērot bērna iepriekšējo pieredzi un īpaši atbildīgi jāplāno savs darbs, lai bērns apgūtu vislabākos tikumus, ieradumus un prasmes.
2. Ir svarīgi aktualizēt stāstīšanas prasmes pirmsskolas posmā ne tikai mērķtiecīgi organizētā darbībā valodas mācību jomā, bet arī citās mācību jomās un dažādās ikdienas situācijās.
3. Ikdienas komunikācijas laikā skolotājiem jārāda pozitīvs piemērs tēlainai, izteiksmīgai, gramatiski pareizai runai.
4. Lai bērns veidotu tēlainu stāstījumu, ieteicams mērķtiecīgi pilnveidot un papildināt bērnu vārdu krājumu, lai tajā parādītos sinonīmi, īpašību vārdi, literārās valodas vārdi, salīdzinājumi. Lai to panāktu ieteicams bērniem lasīt priekšā pasakas, kurās ir daudz tēlaino izteiksmes līdzekļu.
5. Pirmsskolas vecuma bērniem vadošā darbība ir rotaļa, tāpēc ieteicams nodarbību plānošanā iekļaut atmiņu attīstošas spēles un rotaļas, kā arī radīt izpratni par secīgu darbību. Tas sekmēs prasmi patstāvīgi veidot secīgu stāstījumu.
6. Lai bērns veidotu gramatiski pareizus teikumus, ieteicams veidot izpratni par darbības laiku un lietvārdu pareizu lietojumu skaitlī un dzimtē.
7. Ieteicams regulāri lasīt bērniem priekšā dažādas pasakas un stāstus. Pēc izlasītā pārrunāt sižetu, tos sasaistot ar ikdienas notikumiem vai bērna pieredzi. Aktīvi pārrunājot dzirdēto, bērniem papildinās vārdu krājums, viņi ikdienā sāk lietot dzirdētos vārdus.
8. Lai bērna stāstījums veidotos izteiksmīgās, būtiski, ka arī pedagogs, kurš lasas pasaku vai stāstu to lasītu izteiksmīgi, ar balss palīdzību norādot jautājumu, izsaukuma, vēlējuma, stāstījuma teikumus, kā arī paužos literārā tēla emocijas (bēdīgs, priecīgs, laimīgs, bailīgs).

## Izmantotā literatūra

1. Blinkina, A. (2000) Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, Rīga: Zvaigzne ABC.
2. Cīrule, N. (2014). *Stāstītprasmes pilnveide pirmsskolas vecuma bērniem ar valodas sistēmas nepietiekamu attīstību*. Rīga: LU.
3. Cognifit (b.g.) *Piaget Theory: Childhood cognitive developmental stages*. Pieejams: <https://blog.cognifit.com/lv/piaget-teorija/>
4. Elnebiņa, I. (1992). *Pakāpieni bērna attīstībā. Pedagoģiska metode darbam ar bērnu kustību un uztveres attīstību*. Rīga: Pētergailis.
5. Enģele, Z., Tauriņa, A., (2017). Pirmsskolas vecuma bērna stāstītprasmes pilnveide. No: Markus, D., Vulāne, A. (red.). *Bērnu valoda Latvijā 21. gadsimtā, III*, 128. – 129. Pieejams: [https://www.lamba.lv/attachments/Bernu\\_valoda\\_2017.pdf](https://www.lamba.lv/attachments/Bernu_valoda_2017.pdf)
6. Feldman, H.M. (2019). How young children learn language and speech: Implications of theory and evidence for clinical pediatric practice. *HHS Author manuscript*, 40(8), 398-411. Pediatrics in Review. doi: [10.1542/pir.2017-0325](https://doi.org/10.1542/pir.2017-0325).
7. Freiberga, I., (2007). *Literārās jaunrades iezīmes vecākajā pirmsskolas vecumā. Vecuma grupu valodas īpatnības Latvijā: ligvistiskais, sociālais un kultūras aspekts*. Bērniņa. Rīga: Izglītības soļi.
8. Freiberga, I., Dzintere, D., Augstkalne, D., (2009). *Bērna valoda jaunradē un rotaļās*. Rīga: Izglītības soļi.
9. Grīnvalde, L. (2010). 5 – 6 gadus vecu bērnu attīstības raksturojums. No: Grīnvalde, L., Cīrule, I., Kolča, A., Režgoriņa, M., Apine, A., Apsīte, J...Razdovska, R. *Ideju krātuve pirmsskolai. 3.daļa. Rotaļnodarbības 5 – 6 gadus veciem bērniem*. 5. – 8. Rīga: Zvaigzne ABC.
10. Irbe, A., Lindenberga, S. (2014). *Bērns runāt mācās ģimenē*. Rīga: RAKA.
11. Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija
12. Kaņepēja R. (2003). *Es gribu iet skolā*. Rīga: SIA “Puse Plus”.
13. Kaņepēja R., Lieģeniece D., Mangule I. u.c. (2012). *Ceļā uz skolu. Bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC.
14. Krasnova, A. (2006) *Bērna fiziskā attīstība*. Pieejams: [https://medicine.lv/raksti/berna-fiziska-attistiba\\_99519](https://medicine.lv/raksti/berna-fiziska-attistiba_99519)
15. Lorenta, S., Rīders, P. (2010). *Jūsu bērns. Mēnesi pēc mēneša*. Rīga: Zvaigzne ABC
16. Miltiņa, I. (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: Raka.
17. Namsone, D., Oliņa, Z. (b.g.). *Pirmsskolas mācību programma*. Rīga: VISC.

18. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem* (21.11.2018.) Ministru kabineta noteikumi Nr. 716. Rīga: Latvijas Vēstnesis.
19. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca* (2000). Rīga: Zvaigzne ABC.
20. Pirsko, L., (2010). *Piesaistes stila saistība ar uzvedības traucējumiem un bērnu un vecāku vardarbības pieredzi*. Rīga: LU.
21. *Psiholoģijas vārdnīca* (1999). Rīga, Mācību grāmata.
22. Rūķe-Draviņa, V. (1992). *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem*. Rīga: Zvaigzne ABC.
23. Sebre, S., Miltuze, A. (2022). *Attīstības psiholoģija. Cilvēka attīstība visas dzīves garumā*. Rīga: Zvaigzne ABC.
24. Stangaine, I (2014). *Pirmsskolas vecuma bērnu dialogrunas sekmēšana rotaļās*. Pieejams:[https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/Dialogrunas\\_sekmesana\\_Inga\\_Stangaine.pdf](https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/Dialogrunas_sekmesana_Inga_Stangaine.pdf)
25. Svence, G. (2019) *Bērņa runa attīstība pirmsskolas vecumā*. Rīga: LVA Pieejams: [https://maciunmacies.valoda.lv/wpcontent/uploads/2019/10/SVENCE\\_Berna\\_runas\\_attistiba.pdf](https://maciunmacies.valoda.lv/wpcontent/uploads/2019/10/SVENCE_Berna_runas_attistiba.pdf) . Skatīts: 03. 08. 2023.
26. Svence, G. (2019). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
27. Svešvārdu vārdnīca (1999). Rīga: Jumava.
28. Šternfelde, I., (2017). *Sīkās motorikas attīstīšana pirmsskolas vecuma bērniem*. Rīga: Pētergailis.
29. Vaivade, V., Valdmane, L. (2019). *Stāsti te un stāsti tur! Spēles stāstīšanas prasmju pilnveidei 8-12 gadus veciem bērniem*. Rīga: LVA.
30. Vigotskis, Ļ. (2002). *Domāšana un runa*. Rīga: Eve.
31. Zommere, L., Ābelniece, I. (2018). *Vecākiem. Informatīvs materiāls par bērnu attīstību*. Rīga: VISC.

# Pielikumi

## 1. Pielikums.

### **Anketa skolotājiem par 5-6 gadus vecu bērnu stāstītprasmes ietekmējošām metodēm.**

Esmu Latvijas Universitātes bakalaura studiju programmas studente. Sava bakalaura darba ietveros pētīju, kas un kā ietekmē bērnu stāstītprasmi pirmsskolas vecākajā vecumposmā (3.posms). Man ir svarīga Jūsu pieredze, lai izpētītu, kāda ir 5 - 6 gadus vecu bērnu stāstītprasme un kādas mācīšanās metodes to ietekmē.

Anketas aizpildīšana aizņem apmēram 5 minūtes. Paldies par veltīto laiku!

#### 1. Kāds ir Jūsu vecums?

Atbilžu varianti:

- 18 – 30
- 31 – 40
- 41 – 50
- 51 – 60
- 60<

#### 2. Jūsu darba stāžs ir

Atbilžu varianti:

- Līdz 5 gadi
- 5-10
- 10-15
- 15-20
- 20<

#### 3. Kā Jūs vērtētu 5 - 6 gadus vecu bērnu stāstītprasmi?

Atbilžu varianti:

Skalā no 1 – 5, kur 1 ir ļoti vāja, bet 5 -teicam

#### 4. Kas, Jūsuprāt, sekmē bērnu stāstītprasmi?

Atbilžu varianti:

- Grāmatu priekšā lasīšana un pārrunas par dzirdēto
- Sarunas ar pieaugušajiem
- TV, youtube raidījumi atbilstoši vecumposmam
- Regulārs darbs ar dažādu veidu darba lapām
- Regulāra praktiska darbošanās nodarbībās

- Cits variants

5. Kādus materiālus vai līdzekļus Jūs lietojat rotaļnodarbībās, lai attīstītu stāstītprasmi?

Atbilžu varianti:

- Stāstus/pasakas un atbilstošas sižetiskās kartītes
- Didaktiskās spēles
- Darba lapas
- Audio/video materiālus
- Pārrunas par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto
- Cits variants.

Pieejams:

[https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdC9wyp-uJBIUnyrrCtghZvuQjdZmsn7B4k95xX9SULo2535Q/viewform?usp=sf\\_link](https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdC9wyp-uJBIUnyrrCtghZvuQjdZmsn7B4k95xX9SULo2535Q/viewform?usp=sf_link)

## GALVOJUMS

Es, Laura Mucenice - Medne

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā.  
Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

### Darba autors

Laura Muceniece - Medne

(vārds, uzvārds)

\_\_\_\_\_ (paraksts)

Datums: 18.12.2023.